

БРОЈ

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

2

ЗБОРНИК

В Ш С С О В

2018

**Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди**

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XIII број 2.

Кикинда, 2018.

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

- Др Ивана Пејковић, др Најаша Милошевић Агамовић, Јован Сјевановић*
СУЂЕНИЦЕ И УСУД У ДЕЧЈОЈ ФОЛКЛОРИСТИЦИ
СРПСКИХ ПРЕДАЊА.....11
- Др Љиљана Крнеја, Најаша Вара*
ПРИМЕРИ УСМЕРЕНИХ АКТИВНОСТИ ПО МОДЕЛУ
А СА ПРЕДЛОЗИМА ЗА ИНТЕГРАЦИЈУ
ИНФОРМАТИЧКИХ ТЕХНОЛОГИЈА.....23

ИСТРАЖИВАЊА

- Др Миланка Маљковић, Александра Душановић, масјер,*
Бранислава Гардић, масјер, Кристијина Пеша, сјец.
ДА ЛИ СУ ВАСПИТАЧИ И РОДИТЕЉИ АКТЕРИ
У ИГРИ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА?.....35
- Др Зоран Мијић, др Анјела Месарош Живков, Бојан Мајић, сјец.*
УТИЦАЈ ТЕХНИЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА ФУДБАЛА
НА РАЗВОЈ МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ
ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА47
- Др Љиљана Крнеја, Ливија Ђармајић, масјер*
МУЛТИМЕДИЈАЛНА ПОМОЋ У РАЗВОЈУ ГОВОРА
ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ – ПРИКАЗ ИСТРАЖИВАЊА.....65
- Ивана Шкайик, масјер*
УТИЦАЈ МОНТЕСОРИ ВАСПИТАЧА НА ВРШЊАЧКУ ПОДРШКУ
ДЕЦЕ СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ ТОКОМ ПЕРИОДА
ТРАНЗИЦИЈЕ ИЗ ВРТИЋА У ШКОЛУ79

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

- Јулија Анђовић, сјец.*
СНАГА ЛЕПИХ РЕЧИ.....97

Марина Илин

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ ЗА ДЕЦУ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА..... 101

Уџуџсџво за сараднике..... 109

Напомена уредника: У *Зборнику ВШССОВ*, бр. 1/2018. поткрала се техничка грешка у наслову рада др Загорке Марков. Рад је објављен од 35. до 44. стране и наслов рада треба да гласи **САРАДЊА ПОРОДИЦА ДЕЦЕ СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ СА ПРЕДШКОЛСКОМ УСТАНОВОМ КАО ФАКТОРОМ ПРИПРЕМЕ ЗА ПОЛАЗАК У ШКОЛУ.**

CONTENTS

ARTICLES AND STUDIES

- Ivana Petković, Ph.D., Nataša Milošević Adamović, Ph.D.,
Jovan Stevanović*
FATES AND DESTINY IN SERBIAN CHILDLORE 11
- Ljiljana Krneta, Ph.D., Nataša Varga*
EXAMPLES OF FOCUSED ACTIVITIES IN “MODEL A”
KINDERGARTEN WITH SUGGESTIONS FOR INTEGRATING
INFORMATION TECHNOLOGY 23

RESEARCH

- Milanka Maljković, Ph.D., Aleksandra Dušanović, M.A.,
Branislava Gardić, M.A., Kristina Peša, Specialist*
DO PRESCHOOL TEACHERS AND PARENTS TAKE PART
IN A CHILD’S PLAY? 35
- Zoran Mijić, Ph.D., Angela Mesaroš Živkov, Ph.D., Bojan Matić, Specialist*
THE INFLUENCE OF BASIC TECHNICAL ELEMENTS
OF FOOTBALL ON THE MOTOR ABILITIES DEVELOPMENT
IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN 47
- Ljiljana Krneta, Ph.D., Livia Đarmati, M.A.*
MULTIMEDIA HELP IN ENCOURAGING SPEECH DEVELOPMENT
IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN – RESEARCH REVIEW 65
- Ivana Škapik, M.A.*
THE INFLUENCE OF A MONTESSORI TEACHER’S
CHARACTERISTICS ON PEER SUPPORT FOR CHILDREN
WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES DURING THE PERIOD
OF TRANSITION FROM KINDERGARTEN TO SCHOOL 79

REVIEWS AND ANALYSES

- Julija Antović, Specialist*
THE POWER OF KIND WORDS 97

Marina Ilin

FOLK SONGS AND DANCES FOR PRESCHOOL-AGED CHILDREN 101

Instructions for submitting a journal 109

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

Др Ивана Петковић*

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Др Наташа Милошевић Адамовић

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Јован Стевановић

Академско друштво за неговање
музике „Гусле“, Кикинда

UDC 398.4(=163.41):373.2

Прегледни чланак
Рад примљен 20. IX 2020.

СУЂЕНИЦЕ И УСУД У ДЕЧЈОЈ ФОЛКЛОРИСТИЦИ СРПСКИХ ПРЕДАЊА

САЖЕТАК: Рад је теоријског карактера, бави се судбином новорођеног детета. У раду су главни ликови суђенице и усуд, њихове надреалне моћи у одлучивању или прорицању судбине. Тематика је новорођено дете и догађаји који су се дешавали у прошлости кад се дете роди. Кроз народна веровања описују се митска бића која су одређивала судбину детета (усуд и суђенице). Анализира се и друга страна, зла страна у којој су се укућани борили против злих демона и надреалних бића. Употребљавале су се разне бајалице, песме, обредни ритуали, симболички предмети су се стављали код новорођенчета како би се оно заштитило од злих сила. Надреалним силама, по веровању, морале су се приносити жртве (новац, погача, кољиво итд.) на сто како би се умилостиле према породици и новорођенчету.

У раду преовладава број три, три суђенице, Отац, Син, Свети дух, православни хришћани се крсте са три прста, трећу ноћ се одлучује судбина детета, све је уско повезано са религијом и тадашњим веровањима. Наводи се пример суђенице у Миту о Мелеагру, као и веровање у судбину код Срба и осталих народа. Тема су и „бабице“ – демонска бића чије појаве се повезују са суђеницама. Како су се веровања у судбину одржала до данашњих дана, посебно се анализира лик суђеница у дечјим бајкама које су и данас популарне, као и мотиви суђеница у фолклористици предања других народних прича. Указује се на разлике као и сличности које у предањима постоје између вила / вештица и суђеница.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: суђенице, усуд, митологија, хришћанство, магија, прорицање, новорођенче, судбина

1. Увод

Српска митологија полази од демонологије, јер су се веровања у демонски свет дуго одржала и већим делом дошла до наше епохе

* iva212965@gmail.com

(Зечевић, 1973). Словенска религија није свуда доспела до пантеона, док је демонологија продрла до целокупног становништва. Због тога су се веровања у демоне дуже очувала пошто их је црква зенемарила у тежњи да, пре свега, избрише успомену на паганска божанства. У најважније изворе за проучавање демонологије спадају обичаји и веровања: црквени забрани, беседе, законици, повеље, белешке многих аутора (Вук С. Карацић, Сима Тројанановић, Веселин Чајкановић, Тихомир Р. Ђорђевић).

Рад се бави проучавањем „суђеница“. Под суђеницама се посебно подразумевају митски ликови који су одређивали човекову судбину и дан смрти. Од суђења се не може утећи. Наш народ мисли да је сваком човеку суђено шта ће му се у његовом веку догодити и каквом ће смрти умрети, и да се човек од суђења не може сачувати. О веровању у судбину / суђеница писао је Вук С. Карацић, те се усталило мишљење да се од натприродних бића под називом „суђенице“ или „суђаје“, негде су то „усуде“ или „ориснице“, припадају као „год“ и „виле“ кругу ликова демонологије, али и митологије.

2. Словенска веровања у усуд и суђенице у доба многобожачке религије код старих Словена

У словенским веровањима суђенице су митска бића која су позната готово код свих Словена:

Код Срба у форми „Судница, Суђеница, Усуде, Ориснице“;

Код Хрвата „Ројеница, Рођеница, Суђеница“;

Код Словенаца „Сујеница, Сојеница“;

Код Бугара, а делом и код Срба у Источној Србији, „Ориснице“;

Код Чеха „Судичка, Родичка“;

Код Лужичких Срба „Судичка, Восудница“;

Код Руса „Роженица, Рођеница, Уделница, Наречница“.

Суђенице су божанске жене које новорођеном детету одређују судбину. Као и друга митска бића која су најчешће хтонске природе (митолошке) и за суђаје важи магијски број три. Дакле, три су суђаје и сходно магији тога броја, оне судбину детета одређују најчешће треће ноћи по рођењу детета. У неким српским крајевима може бити чак и седме ноћи. Суђаје у кућу улазе кроз оцак као и неке друге натприродне силе.

У бугарској народној представи „Ориснице“ се замишљају као три сестре, девојке или жене, у узрасту око тридесет до тридесет пет година, а најмлађа има око двадесет година. Оне на себи имају беле хаљине. На трпези испод оцака, која је намењена орисницама најчешће се налазе: мед и слаткиши, при чему, ове треће вечери мора да се обрати пажња да дете буде обучено, никако голо; њему се навуче очева

кошуља, а врат и део испод мишића руке намаже се машћу и катраном. На огњишту, као и код Срба, треба да гори ватра. Верује се да дететова мајка треба те ноћи да буде будна, јер је она једино у стању да чује глас судбине „орисница“. (Георг, 1993: 162).

3. Суђенице у митологији – Мит о Мелеагру

Мит је прича из народних предања који говори о натприродним бићима, прецима или јунацима и њиховим необичним натприродним делима. Мит је стварна или измишљена прича која се обраћа свести једног народа путем одређених друштвених и културних образаца или снажних колективних осећања. Мит је преувеличана прича о неком догађају или личности из стварног живота са становишта науке, неосновано схватање, уверење или веровање. Суђенице, Суђаје, Рођенице само су неки од назива за три девојке које долазе новорођенчету и одређују судбину живота, такође функција суђеница са простора Србије, Бугарске, Лужичког дела, Хрватске, Босне и Херцеговине има паралелу у грчком Миту о Мелеагру. Када се Мелеагар родио, грчке „Мојре“ (суђаје), досудиле су да ће дете живети све докле год не изгори угарак који је ту на огњишту горео. Мајка Мелеагрова, Алтеја, угасила је одмах угарак и склонила га. Када се после много година посвађала са Мелеагром, она је бацила угарак у ватру и када је сасвим изгорео, Мелеагар је преминуо. Код Грка такође постоје три „Морје“ (суђаје), негде су и „Ериније“, посебно у Софокловој трагедији *Едип на Колону*. Код Срба постоји пропис док је мало дете у кући не сме се давати ватра из куће, а посебно не у вечерњим сатима. Према веровању, та појединост стоји у магијској вези са грчким митом, јер дати ватру, жар – који митски стоји у вези са умрлим прецима куће, и онима који бораве крај огњишта, и у којем је метафорички запретена судбина дететова, значи да ће његова егзистенција зависити од других, а не више од кућних заштитника.

Алекса Васиљевић је у Сврљигу забележио обичај у ком не ваља давати ништа из куће после сунчева захода (заласка сунца), ако у кући има мало дете, да не би плакало и да му се неко зло не догоди. Ако се ипак мора дати ватра, онда укућанин „очакне“ (преполови) угљен на прагу и изнесе те му да преко прага да не може зло у кућу ући. (Васиљевић, 1996: 54).

4. Усуд кроз народна веровања Срба и осталих народа

Усуд је због велике моћи, која му је приписивана у свести људи, изједначаван са Богом. Често се наводи опис Вука Врчевића из обичајне праксе забележен средином деветнаестог века, према

коме суђење чека све „синове и кћери“ и како им Бог на рођењу буде судио. На основу овог става, дошло се до схватања да је у томе садржан рефлекс старинског веровања да судбином управља врховни национални Бог – Усуд.

У неким крајевима се суђенице појављују заједно са Родом, богом створитељем универзума и он може да им нареди какву судбину да одреде детету. Неки научници овог Бога поистовећују са Усудом. Род се наине јављао код Руса, заједно са рожданицама (руски назив за суђенице). У тексту „Слово Св. Георгија“ указује се на развој словенске религије и говори се о томе да су Словени најпре приносили жртве вампирима и брегињама, затим Роду и рожданицама и на крају богу Перуну.

Приликом доласка суђеница у кућу спремала им се гозба. Ту гозбу је требала да спреми бабица (жена која је породила дете). Правиле су се три погаче премазане медом, три чаше вина су се стављале на сто, три чаше воде, три коцке шећера и један златник или неки други златни накит. Све три ноћи требало је да гори светло у кући, а мајка и дете су требали да леже на земљи. Погачу би након тога појела три мушкарца, а ако је дете мушко, или три жене, ако је женско. Треће вече под главу детета би се стављао босиљак и колачић. Све се ово радило како би суђенице изрекле детету добру судбину. Према народном веровању, човек од рођења до смрти живи онако како му је суђено, тј. како су му виле суђенице одредиле након рођења. Многи верују да судбину не одређују виле него Усуд, изједначаје се са Богом, па по том веровању судбину одређује Бог. (у словенској митологији виле су женска натприродна бића, наклоњена људима; располажу и способношћу прорицања).

Приповетка *Усуд*: Забележио је Вук С. Караџић од земунског трговца Грује Механџића. Приповетка је објављена 1853. године у Вуковој другој књизи народних приповедака *Српске народне ѝриповијетке*. Неки истраживачи ову приповетку сврставају у бајке, јер у њој има фантастичних (нереалних) мотива. Свемоћни Усуд који сваке ноћи дели другачију судбину људима, представљен је веома реалистично, као обичан човек, али фантастично је што се он сваког дана налази на другом месту, први пут то је богата кућа, а други пут кућа сиромаша. Усуд има чудесну моћ да судбину дели тако да нико не размишља да ли је то праведно или не. Његово право је изнад људи и његове одлуке нико не преиспитује. Он увек каже само „Како мени данас, тако њима до века“. Оно што ову приповетку приближава бајци је то што има срећан крај. У основи ове приповетке лежи веровање да човекову

срећу и судбину ништа не може да промени. Приповетка је заснована на религијском ритуалном чину приношења жртве божанским или демонским силама не би ли се оне одобровољиле. На свом путу потраге за усудом вредни брат сусреће неке људе којима такође не иде добро и усуд га саветује шта треба да учине како би били боље среће.

Чест мотив српских и словенских народних приповедака и бајки, јесте мотив „фатализма“, тј фаталистичко веровање у оно што доноси судбина. Људи су на разне начине покушавали да објасне правду и неправду, различите догађаје и природне појаве. Фатализмом су покушавали да се заштите и да обезбеде себе и своју околину од спољашњих утицаја и немилих догађаја. У народној приповеци *Усуд*, потврђује се чувена реченица Вука С. Караџића „Од суђења се не може утећи. Наш народ мисли да је свакоме човјеку суђено шта ће му се у вијеку догодити и каквом ће смрти умријети, и да се човјек од суђена не може сачувати.“ Код Срба се упитаност над смислом живота и над његовом срећом, конкретизовала у виду два демона, демонска бића. То су суђенице и усуд.

5. Бабице и некрштенци у фолклористици српских предања

Бабице и некрштенци убрајају се у демоне болести заједно са милосницама и чумама, а веровало се да доносе болест и епидемије. За разлику од суђеница, према којима извршене култне радње имају и своју магијску димензију, бабице су демони који, према народном веровању, нападају искључиво породиљу и дете у карактеристичном кризном периоду до 40 дана од рођења, па се зато према њима и чине првенствено апотропејске (одбијање зла, скретање урокљивог ока), илустративне (чишћење од зла) магијске радње.

Време бабиња, како се у народу назива овај четрдесетодневни период од порођаја, обележен је и опасношћу од негативног утицаја бабица. Из веровања да се изговарањем њиховог имена не призову, створен је читав низ назива за ове демоне који се у појединим крајевима ни не именују, већ означавају заменичким супститутом „оне“. Назив „ноћнице“ упућује на време када се јављају и угрожавају породиљу и дете. Народна машта их представља као невидљиве, дугокосе жене у црнини (Милосављевић, 2001).

Последице деловања ових злих демона огледају се у обољењу детета и губљењу млека породиље. Превентивним мерама настојао се избећи или отклонити негативан утицај ових демона. Будући да су нападале првенствено ноћу, породиља је за то време избегавала да након заласка сунца излази из куће, а пелене и корито нису остављани изван куће да заноче.

Ради заштите од бабица, коришћена су и уобичајена, али и нека посебна апотропејска средства. Поменути магијски круг од брашна био је и заштита од ових демона, као и стављање белог лука и црвеног вуненог конца о врат, слепоочницу или породиљину десну руку. Од осталих превентивних мера, ставља се нож под дететову главу, забијање ножа црних корица у врат куће, окретање метле натрашке и постављање гребена (камен) поред породиљиног узглавља (главе). Ради заштита од бабица, врата од куће су се затварала, функцију магијске превентиве у Срему имао је чин унакрсног премазивања катраном кућног довратника, прага или перваза (ограда, наслон).

5.1. Песма њројив бабица

„Ви дедице, ви бабице! / Молим ви се, клањам ви се, / Пуштете (Виду). / Не моје снагу ломите, / не моје кости трошите; / она је у цркву ношена / и с миро миросана. / Ви да идете у калевску гору; / там петли не поју, / там љуђе не вреве, / там децу не рову, / там козе не врешту, / там девојћа од брата дете добила, / без попа крстила, / без повој повила, / Код њи да идете, / там да се наседите. // Ви дедице, ви бабице! Ако сте стари – мушћи / башта да си; / ако си стари – женско, / мајћа да си; / ако си младо – мушко / брат да си; / ако си младо – женско, сна да си. // Молим ви се пуштете (Виду); не моје снагу ломите, / не моје кости трошите, / не моје душу вадите. // Ако сте водне – идете у воду, / ако сте гореће – у гору идете, / ако сте ветровите – у ветар идете. / Ви туј не можете да седите, / усту, дедице, усту, бабице, / усту, усту пеле! / С узду ви заудара; / туј ви затекло, / туј ви заузда“. (Јовановић, 2001: 89).

Присуство извесних хришћанских елемената у овој песми (тералици) (она је у цркву ношена“, „без попа крстила“, „без, миро, миросана“) указује на њен синкретистички карактер, односно начин прилагођавања нових веровања старим паганским представама. У контексту доминантне магијске стратегије, нови хришћански слој као и извесни елементи молитве („Молим ви се пуштете (Виду)“) уклопљени су у основну паганску матрицу песме чијем се изговарањем настоје прогнати негативне силе које угрожавају живот детета. (Јовановић, 2001: 86–87).

5.2. Некршћенци у фолклорисћици срћских ѡредања

Некршћенци су демони који настају од људи, а поред њих ту спадају и вампири. У групу демонских митских бића која угрожавају породиљу и дете спадају и некршћенци. Ова врста митских бића, која представљају опасност и за млечну стоку (крава, овца, коза), потичу,

према народном веровању, од душа некрштене деце. Некрштенци имају извесне вампирске црте, јер у виду невидљивих птица, мачке или миша, који подсећају на малу децу, лутајући ноћу и новорођеној деци одузимају живот, а мајкама млеко.

Иако својим именом упућују на постхришћанске представе и негативну конотацију, душа некрштене деце, односно новорођених чланова заједнице неуведених у домаћи култ, назив „нав“ (навије), забележен у неким селима око Пирота, али познат и код других словенских народа Македонаца, Бугара и Словенаца, говори о њиховом старијем паганском пореклу. Због звиждука који прати њихово летење, називају се још и свирцима. Народ је веровао да није добро чути овај звук ноћу. Уобичајене превентивне мере за заштиту породиље и детета од злих демона користе се и ради заштите од некрштенаца. Породиљи се не препоручује да излази ноћу изван куће, као што је и некрштено дете непожељно остављати само. Злонамерношћу према припадницима заједнице из које потичу, некрштенци (навије) потврђују своју већ поменуту вампирску црту.

Опасност од ових демона нарочито је изражена у периоду тзв. „некрштених дана“, од Божића до Богојављења, када према народном веровању и долази до повећане активности нечистих, хтонских сила. Зато су деца рођена у овом периоду посебно изложена опасности од некрштенаца.

У замишљеној активности душа прерано умрле деце, оличених у представи о некрштенцима, пројектоване су основне карактеристике статусне неодређености новорођенчета везане за њихов обред прелажења из хтонског у овоземаљски свет. На основу изложених карактеристика митских представа можемо сагледати неке од њихових доминантних црта, у зависности од самог обредног контекста у коме се јављају уколико над замишљеном равни која раздваја хтонски од овоземаљског света, животни циклус појединца представимо полукружним луком, чији почетак означава рођење, а последња тачка тренутак смрти, онда је време животног почетка и обележено брзином тог другог света и актуелизацијом хтонских митских бића. И поред извесних разлика између „суђеница, бабица и некрштенаца“, њихов заједнички хтонски карактер указује на присуство сила оног другог света. Магијско-религијски поступци вршени у постпорођајном периоду, односно у маргиналној обредној фази, имају зато првенствено за циљ да регулишу однос према овим силама инкарнираним у наведена митска бића за које се верује да поседују одређену моћ над људским животом. У одређеним ритуалним радњама исказује

се потреба за утицајем на силе митског света које оличавају сасвим реалан контекст животних опасности за породиљу и дете (Јовановић, 2001: 86–87).

6. Лик суђеница у дечјим бајкама

Усјавана лејошница, најпопуларнији данашњи приказ суђеница, јесте онај у Дизнијевој адаптацији бајке *Усјавана лејошница* (1961) браће Грим. Три виле дарују дете, а потом и четврта зла вила, која јој досуђује смртни час: у својој шеснаестој години дете ће се убости на вретено и умреће. У оригиналној Гримој бајци (*The Little Briar Rose*) дванаест вила је било позвано на рођендан принцезе, док је тринаеста морала остати код куће због недостатка тринаестог златног тањира из којег би јела. Тринаеста вила је она која изриче горе поменути суд. У бајци *Усјавана лејошница* девојка се убада у прст након што узме вретено старице која је прела кудељу (Грим, 1961: 89). Иако због броја вила, у оригиналној бајци не можемо говорити о суђеницама, свеједно можемо у њој пронаћи мотиве карактеристичне суђеницама као што су мотиви: „вретена, предења, даривања детета“, те биће која одређују судбину и смртни час.

Слика 1. Три виле (суђенице) дарују дете

Слика 2. Четврта зла вила досуђује смртни час детету

7. Разлика између вила / вештица и суђеница

Виле и суђенице: Код бројних писаца и сакупљача предања, у народном животу преовладава опис вила као бесмртних бића, увек одевених у бело, али, за разлику од суђенице, описане су као прелепе жене (лепе као анђели). Као и код суђенице, њихово постојање повезано је са смрћу – верује се да су у вилинским бићима постојале душе прерано преминулих девојака. Живе у неприступачним и слабо посећеним местима попут пећина, јама и стена, а њихово пребивалиште често је одређивало њихов карактер, па тако разликујемо добре и лоше виле. Тако су ваздушне виле увек добре, водене увек зле, а земљане некад добре, а некад зле. Тако и суђенице досуђују добар или лош суд, па се према томе гледа на њих као на добра или лоша бића, што можемо тумачити као један од разлога мешања назива „рођенице“ и „суђенице“ – ипак њихов назив не зависи од врсте суда колико о визији коју је народ створио везану за њих. Готово у свим причама јављају се анимални (животињски) облици који нагрђују, односно наружују вилинску појаву (нпр: козије ноге, копита), што није случај и код суђеница. Виле су склоне даривању људи, најчешће златом, али су уједно осветољубиве ако им се случајно успротивиш или причаш да си их видео. Суђенице су склоне донети суд ако им укућани не оставе храну, пиће да се погосте или упаљену свећу да дуже остану. Још једна карактеристика што се веже уз виле јесте невидљивост – виле Градитељке окупљају се обавијене велом тајне. Суђенице ретко ко може да види, најчешће их некакав случајни пролазник чује, а може се претпоставити да су оне тога саме свесне и да у ствари допуштају ово прислушкивање, или да једноставно не маре хоће ли их неко чути.

Слика 3. Земљане виле

Слика 4. Вилино коло

8. Закључак

У различитим митологијама суђенице и усуд носе различита имена, ипак им главне карактеристике остају исте. Мотиви вретена, преслица, златних маказа прати их кроз различите жанрове, но у предањима они немају важност какву имају у миту и бајци из разлога што у последња два жанра чудесни елементи не траже објашњење, те их је лакше тамо сместити. Мотиви да се суђенице најчешће не могу видети када посете дете, али да их повремено неко чује када одређују дететову судбину, карактеристичан је за демонолошко-митска предања, те је увек реч о случајном пролазнику који види или чује натприродну појаву. Према томе, закључујемо да суђенице припадају скупини надреалних бића. Најчешће су приказане три суђенице како обилазе дете између прве и треће ноћи његовог рођења, у неким крајевима и седме ноћи, те му одређују судбину. Прва два суда у бајкама су добра, док је трећи у бајкама и предањима без изузетка лош. У бајкама су суђенице ретко именоване и често су описане као старе жене (бабе) или као комшинице. Њихова улога је улога помагача.

Веровање у усуд је код старих Словена било веома распрострањено. У народу се веровало да се усуд због своје моћи могао поредити са Богом, док имамо с друге стране, веровање из Западне Србије где народ говори да је усуд био човек који је живео живот како је он хтео. Некада је био сиромашан, а некада богат. Народ се плашио усудовог претварања час у сиромаша час у богаташа, зато што се веровало да дете које се у том крају роди на дан када је усуд сиромашан и живот тог детета ће бити тужан и у беди, ако је пак дете рођено на дан када је усуд богат и том детету ће живот бити срећан и богат.

Рад је писан у сврху даљег проучавања и истраживања суђеница. Рад је стваран из потребе за анализом теме која временом не нестаје, напротив, присутна је и у савременом добу када вишебожачка религија код Срба више не постоји. Све је мање паганских веровања, али тема судбине опстаје. Њеном опстајању доприносе бајке, приче, песме и обичаји. Очувању ове баштине допринела је и екранизација чувених бајки о суђеницама, њихова доступност на мобилним апликацијама и спомињање судбине у жаргону.

ЛИТЕРАТУРА

- Васиљевић, А. (1996). *О веровањима и обичајима из Сврљија*. Сврљиг: Просвета.
- Valjevec, М. (1890). *Pripovedke o Rojenic i Sujenic*. Zagreb: Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici. Drugo izdanje. Knjižara dioničke tiskare.

- Врчевић, В. (1881). *Низ српских љубавица*. Панчево: Просвета.
- Grim, J., Grim, W. (1961). *Uspavana lepota*. Zagreb: Bajke Mladost.
- Grim, J., Grim, W. (1961). *Tri čovječuljka u šumi*. Zagreb: Bajke Mladost.
- Grim, J., Grim, W. (1971). *Najlepše bajke sveta*. Beograd: Prosveta.
- Георги, И. (1993). *Българска народна митологија*. Софија: Второ преработено и допуњено издание.
- Delalić, M. (2004). *Beli medved car Velemon – Istočno od sunca – zapadno od meseca*. Zagreb: Meandar – Antologija norveške narodne bajke.
- Зечевић, С. (1973). *Елементи наше митологије у народним обредима уз иџу*. Зеница: Издање музеја града Зеница.
- Зечевић, С. (1981). *Митска бића*. Београд: Етнографски музеј.
- Јовановић, Б. (2001). *Маија српских обреда*. Ниш: Просвета.
- Караџић, Стефановић, В. (1853). *Српске народне љубовице*. Београд: Просвета.
- Kušan, J. (1971). *Rascvijetana ruža*. Zagreb: Stvarnost.
- Петровић, С. (1999). *Српска митологија – сусрет српске митологије*. Ниш: Просвета.
- Sučić, N. (2013). *Suđenice – Hrvatska narodna mitologija: Biserje priča čarovnog carstva drevnih vremena*. Zagreb: Edicija Božičević.
- Shakespeare, W. (2000). *Macbeth*. Zagreb: SysPRINT.
- Џајкановић, В. (1926). *Suđenice*. Zagreb: Narodna edicija Stanoja Stanojevića.

Електронски извори

<https://www.starisloveni.com/index.html> (15.08.2020.)

https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%A1%D1%83%D1%92%D0%B0%D1%98%D0%B5#cite_ref-5 (14.08.2020.)

https://www.wikiwand.com/sh/Sudbina#/Slovenska_mitolotija (10.08.2020.)

<https://vdocuments.mx/slovenska-mitologija-55c3b72970708.html> (10.08.2020.)

https://www.rastko.rs/antropologija/vasiljev_slmitologija.pdf (12.08.2020.)

Ivana Petković, Ph.D.

Nataša Milošević Adamović, Ph.D.

Jovan Stevanović

FATES AND DESTINY IN SERBIAN CHILDLORE

Summary

This theoretical article deals with the fate of a new-born child. The main characters in the article are Fates, supernatural creatures with powers to determine and predict fate. The topic is the new-born child and the events surrounding the birth of a child in the past. The author uses folk beliefs to describe mythical creatures who were believed to determine the fate of a child (Fates and destiny). The author also analyses the other side, the evil side and the ways in which the family members fought against the evil demons and supernatural creatures. People used various incantations, songs and rituals, and symbolical objects were

placed near the new-born in order to protect it from the evil powers. According to beliefs, sacrifices had to be brought to supernatural creatures (money, homemade bread, koljivo – Serbian wheat pudding, etc.) so they would be merciful to the mother and the new-born.

In the article, number three prevails – the three Fates; the Father, the Son and the Holy Spirit; orthodox Christians cross themselves with the tips of the first three fingers brought together; a child's fate is decided on during the third night, and it is all closely connected with religion and old popular beliefs. The author mentions the example of Fate in the myth of Meleager, as well as the belief in fate in Serbs and other peoples. Another topic in the article are "Midwives" – demonic beings whose appearance is connected with Fates. Since the belief in fate has remained popular until today, the author pays special attention to the analysis of the characters of Fates in children's fairy tales which are still popular today, as well as the motif of Fates in Serbian folklore. The author points out the differences and similarities between fairies/witches and Fates in tales.

Key words: Fates, destiny, mythology, Christianity, magic, fortune telling, new-born, fate

ПРИМЕРИ УСМЕРЕНИХ АКТИВНОСТИ ПО МОДЕЛУ А СА ПРЕДЛОЗИМА ЗА ИНТЕГРАЦИЈУ ИНФОРМАТИЧКИХ ТЕХНОЛОГИЈА

САЖЕТАК: Полазећи од чињенице да предшколско васпитање и образовање у номенклатури васпитно-образовног рада нема методiku која својим садржајима директно припрема дете предшколског узраста за свет рачунара и интернета, васпитачи то могу чинити кроз усмерене активности из свих области и кроз све концепте организовања простора, центре интересовања или кутке, до пројектног планирања. Сарадња с породицом у циљу безбедности деце на интернету и при употреби информатичких технологија, такође је одговорност савременог васпитача и она се промовише кроз поруке за родитеље у примерима представљеним у раду.

Примери интеграције информатичких технологија кроз све области васпитно-образовног рада дају осврт и на еколошки одговорно понашање и бригу о планети, рад са децом у процесу инклузије, примере едукативних апликација и мноштво корисних програма у раду с даровитом децом, и свакодневно, у раду с децом типичне популације. У раду смо представили примере из методике упознавања околине и методике музичког васпитања, и дали предлоге тема и рачунарских програма као идеје којима можемо допунити ове области без обзира на концепт или модел рада васпитача.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: усмерене активности, информатичке технологије, интеграција, примери и предлози

1. Увод

Интеграција информатичких технологија у све методичке области васпитно-образовног рада је професионални чин који захтева од васпитача одлучност и храброст да иновира своју свакодневну праксу и тиме покаже да је компетентан и да прихвата реалност дигиталног света. Ово не значи нужно одбацавање класичних концепата и педагошких приступа, напротив, досадашњи рад је полазна основа коју искусни методичари надограђују савременим технологијама и виртуелним дидактичким материјалима. Карактеристика простора по моделу А је да је флексибилан и прилагодљив садржајима

* ljiljanakrnet@gmail.com

васпитно-образовног рада. Теме се развијају спонтано, према интересу деце и родитеља, и лако могу прерасти у смеру пројектног планирања. Када престане потреба или интерес за поједине центре, они се гасе, а нови центри креирају. Васпитач Наташа Варга представила је следеће примере писаних припрема по моделу А. За сваку усмерену активност и област васпитно-образовног рада даћемо предлоге и теме који могу послужити за интерграцију информатичких технологија.

2. Примери усмерених активности по моделу А

2.1. Методика уџознавања околине

Тема: Саобраћај

Узрасна група: припремно-предшколска

Циљ активности: проширивање дечјег сазнања о правилима понашања у саобраћају.

Корелација са осталим методикама: методика развоја говора, методика ликовног васпитања, методика музичког васпитања.

Уводни део: Посматрамо на рачунару кратак филм „Пажљиво у саобраћају“. Разговарамо о одгледаном, о правилима понашања пешака у саобраћају.

Главни део: Деца бирају центре интересовања.

Ликовни центар: У програму “Paint” цртамо семафор, показујем деци начин на који се ради (одабир облика, бојење – алати).

Центар медијатике: Израђујемо сликовницу са основним знацима и правилима у саобраћају. Деца раде уз помоћ васпитача. Са интернета копирамо слике и убацујемо их у програм “Power Point” и правимо презентацију – рад са даровитом децом (куцају текст поред слике уз сугестију васпитача).

Манипулативни центар: Правимо од картона макету раскрснице са потребним знацима – пешачки прелаз, семафор, знак СТОП. Знаке правимо од колаж папира.

Саобраћајни центар: Од линолеумских трака (пут са обележеном белом линијом и пешачким прелазом) правимо раскрсницу и постављамо моделе саобраћајних знакова и фигурице човека.

Информатички центар: У програму “Paint” осмишљавамо и цртамо раскрсницу са семафором и без семафора, користећи алате за бојење – рад са децом којој је потребна подршка у препознавању и именовању боја.

Завршни део: Разговарамо о протеклим активностима, представљамо радове. Изводимо покрете уз песму „Кад се прелази улица“.

Здравствена порука: Правилно седење за рачунаром, не напрезати очи, правити паузе и провести доста времена на свежем ваздуху.

Еколошка порука: Указати деци на загађиваче ваздуха у саобраћају, на последице загађења ваздуха.

Порука за родитеље: Рачунар није и не треба да буде замена за време које би родитељи требало да проведу са својим дететом, па стога родитељи са дететом треба да иду у шетњу и да га упуте у важност поштовања правила у саобраћају ради њихове безбедности.

2.2. Методика музичкој васпитања

Тема: Бројалица „Пахуљица“

Узрасна група: припремно-предшколска

Циљ активности: подстицање интелектуалног развоја кроз извођење бројалице, развијање креативности код деце.

Корелација са осталим методикама: методика развоја говора, методика ликовног васпитања, методика упознавања околине.

Уводни део: Након кратког разговора са децом о зими, изводим бројалицу „Пахуљица“. Изговарамо заједно текст бројалице, тактирамо са штапићима, длановима, тапшањем по коленима, лупкањем ногама о под.

Главни део: Деца се опредељују за центре интересовања.

Ликовни центар: У програму за цртање “Тух раинт”, деца цртају зимску идилу и пахуљице, доје цртеж по избору са понуђеним алатима које нуди овај програм.

Манипулативни центар: На претходно одштампаном папиру, деца раде графомоторичку вежбу – пахуљица (спајање тачкица) – рад са децом са сметњама у развоју.

Центар занимљивости: Разгледамо на интернету поступак прављења пахуљица од папира, савијамо папир, исцртавамо и исецамо пахуљице – рад са даровитом децом.

Информатички центар: Пребацивање аудио и видео снимка са мобилног телефона на рачунар, објашњавање процеса деци.

Аудио-визуелни центар: Мобилним телефоном снимамо извођење бројалице – видео и аудио запис.

Завршни део: Разговарамо са децом о протеклим активностима, шта им се највише свидело у раду на рачунару. Представљамо радове, продукте лепимо на прозор, украшавамо паное у духу зиме, посматрамо на рачунару видео запис бројалице.

Безбедносна порука: Указати деци на опасност дирања каблова који повезују рачунар и штампач са утичницом, правилно руковање

штампачем да би се избегла повреда. Напоменути деци да у току штампања не треба стављати руке у штампач или вући папир.

Здравствена йорука: Проводити више времена на отвореном, у игри са другарима, ограничити седење за рачунаром.

Еколошка йорука: Указати деци на важност рециклаже папира и правилног одлагања материјала за рециклажу.

Порука за родијелје: Организовати радионицу за родитеље на тему „Развој креативности код деце“.

2.3. Методика музичкој васијињања

Тема: Слушање класичне музике „На лепом, плавом Дунаву“

Узрасна група: припремно-предшколска

Циљ активности: развијање код деце интересовања за музику, плес и свирање инструмената.

Корелација са осталим методикама: методика развоја говора, методика ликовног васпитања.

Уводни део: Разговарам са децом о музици коју воле да слушају, која им је омиљена песма, да ли код куће сама пуштају музику и да ли слушају музику са рачунара. Кроз причу уводим децу у свет класичне музике и на рачунару им пуштам композицију „На лепом, плавом Дунаву“. Разговарамо о утисцима након одслушаног, о инструментима који су се чули, који доминирају...

Главни део: Деца бирају центре интересовања.

Информатички центар: Деца компонују музику “Final songwrite”, уз помоћ и објашњење васпитача. Објашњавам деци како да сачувају композицију коју су искомпоновала.

Центар занимљивости: Деца уз помоћ васпитача пуштају музику у програму “Windows media player”, појачавају, утишавају музику, понављају исту песму (repeat)...

Ликовни центар: Деца илуструју свој доживљај композиције „На лепом, плавом Дунаву“ темперама.

Грађевински центар: Од разних конструктора градимо концертну салу или у програму “Lego” – једноставни ниво – рад са децом са сметњама у развоју.

Завршни део: Покретна игра „Ледени кипови“ (једно дете пушта и стопира музику на рачунару, а остала деца плешу. На стопирање музике, деца остају у положају у кипа – залеђени).

Безбедносна йорука: Указати деци на могућност квара или блокирања рачунара, с обзиром на то да не знају да читају, већ да га користе у присуству одрасле особе.

Здравствена порука: Музика коју деца слушају не треба да буде прегласна како не би дошло до повреде слушног апарата, а исто тако треба избегавати слушање музике на слушалице.

Еколошка порука: Излизане и оштећене цд-ове или делове рачунара не треба бацати у канту за отпатке, већ треба пронаћи центар за рециклажу или особу која прикупља делове и односи на рециклажу.

Порука за родитеље: Неговати код деце интересовање за музику, покрет или музичке инструменте. Уписати децу у музичку школу и школу плеса, развијати и неговати културни живот детета.

3. Предлози тема и примери рачунарских програма за интеграцију информатичких технологија

За горе дате усмерене активности предложимо неколико тема и рачунарских програма које би васпитачи могли да укључе у своје активности. Прва је за усмерену активност из упознавања околине, на тему саобраћаја. Овде васпитач деци може да објасни како се одвија саобраћај на интернету од рачунара до рачунара и како путују информације (слова, слике, музика) по целом свету, од детета до детета. Деца могу да глуме ове информације и да путују од једног до другог (замишљеног) рачунара, или да глуме интернет претраживаче (Google Chrom, Yahoo, Edge), који као некаква превозна средства траже за нас информације и доносе их до наших рачунара и мобилних телефона. Деци треба показати како преко различитих сајтова на интернету можемо отпутовати где год пожелимо. Такође, као што у стварном саобраћају постоје правила понашања, тако и на интернету постоје правила понашања. Васпитачи и родитељи требало би деци да покажу знаке расположења при слању порука: осмех, смешно :-) мрштење, тужно је :- (чуђење, изненађење, :-о носим наочаре 8-) и дуге. Такође, на интернету као и у саобраћају, постоје опасности ако се не придржавамо правила и о томе треба причати са децом.

Мултимедијални систем за саобраћајно васпитање најмлађих, "Traffic" аутора Велибора Илића, садржи преко 200 слика, музичку и гласовну подршку за проверу знања, те тако најмлађи учесници у саобраћају могу на забаван, интерактиван начин да савладају лекције из саобраћаја. Дигитални свет има богату понуду едукативних програма за саобраћајно васпитање, тако да васпитачи лако могу да дођу до сличних програма.

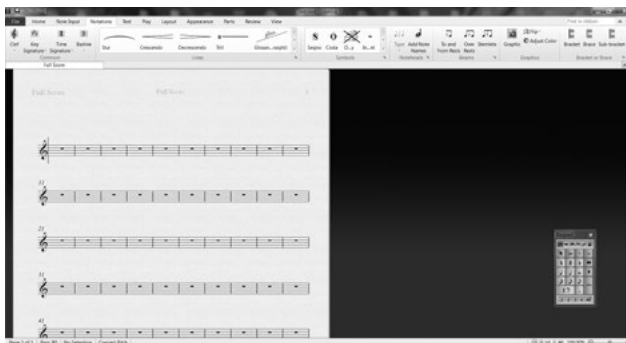

Слике: Мултимедијални систем за лекције из саобраћајног васпитања

Што се тиче интеграције информатичких технологија за усмерене активности из музичког васпитања, идеје и примери су многобројни, од слушања до стварања музике. Овде представљамо програм за компоновање „Сибелиус“ („Sibelius“), који можемо пронаћи на интернету. Могу га користити васпитачи, али и деца заинтересована за овакву креативну димензију и потенцијално даровита за ову уметност.

Алати у програму за компоновање музике „Сибелиус“:

- У „Сибелиусу“ можемо написати текст испод нотног текста;
- Када отворимо „Сибелиус“, можемо видети разне аранжмане за писање нота;
- Кад се отвори документ, види се нотни папир где се пишу ноте, уз помоћ тастуре, миша, па и клавијатуре. Са стране имамо кеурад, где су све нотне вредности;
- На тулбару имамо разне могућности, да додајемо и да одузимамо тактове, да мењамо тоналитет, додајемо знакове понављања, знакове легата;
- Кад завршимо један део композиције, можемо и послушати, тако што одаберемо на тулбару алатку „play“;
- Када завршимо, можемо одштампати нотне папире.

Слика: „Сибелиус“ – алати за компоновање

4. Закључна разматрања

У овом раду смо представили примере за методичке активности из упознавања околине и музичког васпитања по моделу А. Информатичке технологије интегрисане су кроз поједине центре интересовања, али могу бити и у другим центрима интересовања, ако васпитач посвети један дан оваквом примеру виртуелне праксе. Примери и предлози могу бити корисни и у моделу Б и у пројектном планирању, јер се свет информатичких технологија мења великом брзином, па нам нове апликације обезбеђују оригиналост и дивергенцију, без понављања дидактичког материјала.

Светска рачунарска мрежа интернет је феномен умреженог друштва и несегрегисаног дељења знања и идеја, али и негативних појава од којих морамо заштитити децу. О безбедносној култури треба промишљати у превентивном контексту, кроз низ препорука за родитеље и децу. У свом развоју информатичке технологије се одређују као „зелене“ технологије. Велике компаније изналазе решења нападања из обновљивих извора енергије, позивају на штедњу енергије, куповину преко интернета, електричну и електронску рециклажу и друге акције за очување планете Земље, а самим тим и здравља људи. Отуда поруке о безбедности деце, уређаја, очувању здравља и животне средине и њих васпитачи могу говорити било где и било када, васпитавати систематски, мисијски, јер је живот показао да се ништа не подразумева ако се на томе не инсистира.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић, Н. (2008). Информациона технологија у предшколском васпитању и образовању. *Зборник радова „Техника и информатика у образовању“*. Чачак: Факултет техничких наука, 65–70.
- Арсенијевић, Ј., Андевски, М. (2011). *Компетенције васпитача за уопштење нових медија и технологија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача. *Зборник ВШССОВ*, година VI, број 2, 25–34.
- Андевски, М., Арсенијевић, Ј. (2015). *Мреже медијске стварности*. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Граорац, И. (1995). *Васпитање и комуникација*. Нови Сад: Матица српска.
- Јанковић, П., Ераковић, Т. (2008). *Педагогија деце са посебним потребама*. Нови Сад: Градска библиотека.
- Крнета, Љ. (1999). *Модел хипертекста у ОРС-у у имплементацији програмских садржаја из разредне наставе*. Магистарски рад. Зрењанин: Технички факултет „Михајло Пупин“, Универзитет у Новом Саду, (пример мултимедијалног система за саобраћајно васпитање најмлађих, аутора Велибора Илића „Traffic“).

- Крнеџа, Љ. (2010). Значај свести васпитача о одговорности у процесу примене информационе технологије у васпитно-образовном раду и развоју техничке културе деце. *VI Симиозијум „Васпийиџач у 21. веку“*, 26–27.03. 2010. Сокобања, Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.
- Крнеџа, Љ.(2018). *Од иџрачке до рачунара. Приручник за сџудентџе основних сџудија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Крнеџа, Љ. (2018). *Деџе и медији. Приручник за сџудентџе масџтер сџудија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Mayer, E. R. (2001). *Multimedia Learning*. Santa Barbara: University of California, Cambridge University Press.
- Nonis, D. (2006). Digital Games in Education. “Educational Technology Division”. Ministry of Education, Singapore 2006, 3–5, dostupno na: http://edulab.moe.edu.sg/edulab/slot/fm3_posts/ah01/74fedb633_u5891.pdf,
- Речицки, Ж., Гиртнер, Ж. (2002). *Деџе и комџјуџер*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рајовиџ, Р. (2010). *НТЦ сисџтем учења. Меџодички џриручник за васпийиџаче*. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“.
- Стајиџ, С. Љ., Мијалковиџ, С., Станаревиџ, С. (2006). *Безбедносна кулџура младих – како живеџи безбедно*. Библиотека Студије. Београд: Драганиџ.
- Срдиџ, В. (2006). *Меџодика васпийиџно-образовноџ рада*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Steinhoff, A. (2016). *10 najboljih edukativnih aplikacija za decu*. Preuzeto 28. 02. 2018. godine sa <https://novakdjokovicfoundation.org/sr/10-najboljih-edukativnih-aplikacija-za-decu/>
- Wolfgang, K., W., Šulc, Felix, V.C., Cristine, M.,Rajner, W., Herwig, B. (1994). *Didaktičke teorije*. Zagreb: Educa.

Ljiljana Krneta, Ph.D.

Nataša Varga

EXAMPLES OF FOCUSED ACTIVITIES IN “MODEL A” KINDERGARTEN WITH SUGGESTIONS FOR INTEGRATING INFORMATION TECHNOLOGY

Summary

Starting from the fact that the nomenclature of education does not include a specific methodology which would directly prepare a preschool-aged child for the world of computers and the internet, kindergarten teachers can do that through various focused activities and through all the available concepts of classroom space organization, from interest stations or centres to project planning.

A contemporary kindergarten teacher is also responsible for cooperation with the family aimed at children's internet and ICT safety and this form of cooperation is also promoted through messages for parents given in the examples presented in this article.

The examples of integrating information and communication technology into all the areas of educational work were carefully chosen to reflect the need for environmentally responsible behaviour and care for our planet and for working with children within the process of inclusion. In addition, the author offers examples of educative web applications and lists an array of useful programs for working with gifted children as well as with children with typical development in everyday practice. Moreover, the author presents examples from the fields of Environmental Studies and Musical Education, and suggests topics and computer programs as ideas which can be used to complement these fields regardless of the teacher's chosen concept or work model.

Key words: focused activities, information and communication technology, integration, examples and suggestions

ИСТРАЖИВАЊА

Др Миланка Маљковић*
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Александра Душановић, мастер
ОШ „Др Александар Сабовљев“, Ечка
Бранислава Гардић, мастер
ПУ „Савски венац“, Београд
Кристина Пеша, спец.
Врбас

UDC 376-053.4-052.26/.36
373.23.064.1
Оригинални научни рад
Рад примљен 18. IX 2020.

ДА ЛИ СУ ВАСПИТАЧИ И РОДИТЕЉИ АКТЕРИ У ИГРИ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА?

САЖЕТАК: У фокусу пажње и интересовања детета је игра, а не резултат играња. Игра је облик истраживачког понашања у којем деца испробавају сопствене могућности. Значајан утицај на избор игре, посебно у раном детињству, имају одрасли. Спретност да се створи подстицајно окружење за дете и прилике да оно учи кроз игру, сматра се једном од најпожељнијих вештина сваког одраслог, а пре свега, родитеља и васпитача.

Садржај овог рада представља осврт са теоријског и истраживачког аспекта на улогу васпитача и родитеља у организацији игре. Циљ рада био је да се утврди колико васпитачи и родитељи организују, подстичу и учествују у дечјим играма. За потребе рада примењено је анкетно истраживање на узорку од 100 родитеља и 100 васпитача, из различитих предшколских установа на територији Војводине.

Сумирани подаци истраживања показују да су васпитачи и родитељи у потпуности свесни важности игре у целокупном дечјем развоју, да васпитачи током активности у вртићу редовно реализују игровне активности, а родитељи у породичном окружењу повремено. Обе групе испитаника се труде да буду актери игара, али то није увек могуће, посебно када су родитељи у питању. Они су често само посматрачи игре њихове деце.

Значај прикупљених података за потребе овог рада јесте у њиховој практичној примени са будућим васпитачима на ВШССОВ у Кикинди, у оквиру реализације наставних активности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дете, игра, развој, родитељи, васпитачи

1. Увод

Деца су по природи разиграна и њихова најранија искуства са истраживањем свега око њих потичу од игре, прво њих самих, а касније

* maljkovicm62@gmail.com

и са другима. Како се деца развијају, игра постаје све софистициранија. До друге године дете се игра само и нема интеракцију са другима. Убрзо након тога, оно посматра игру друге деце без потребе за учествовањем. Око треће године почињу заједничке игре, а између четврте и пете године деца постају свесна заједничких интересовања, траже партнере за игру током које расправљају, преговарају и „доносе стратегију“ у сврху реализације заједничких циљева. Значај игре у раном детињству је врло велик зато што, играјући се, деца развијају вештине које су пресудне за њихов целокупни развој.

Игра омогућава детету да концепт који покушава да разуме и прихвати, проба „више пута“, да га увежбава кроз лични процес стварања имагинарних ситуација кроз одређене улоге и правила. Током таквих индивидуалних процеса дете развија креативност, машту, вештину размишљања и решавања проблема, гради осећај самопоуздања и развија свест о разликама међу људима око себе. Односно, на тај начин дете упознаје себе кроз сопствене акције.

У васпитно-образовном погледу највећа вредност игара је у томе што су у стању да привуку и одрже дечју пажњу на предвиђеним садржајима, као и да их мотивишу да активно учествују у њиховој реализацији понављајући научено или усвајајући нови садржај. Кроз игру у оквиру различитих области рада, њиховом корелацијом или интеграцијом, детету се пружа прилика да током активности употребљава и развија укупни сопствени потенцијал. Будући да је игра централна активност предшколског детињства, много је доказа који иду у прилог хипотези да је могуће, усмерено и организовано делујући на начин и садржај игре, изазвати напредак у сваком од аспеката развоја детета и његовом општем развоју у целини (Каменов, 1997).

Рад који се нуди јавности део је одбрањеног завршног рада на ВШССОВ у Кикинди чији је циљ био доћи до сазнања да ли су васпитачи и родитељи актери дечје игре. О дечјој игри и улози родитеља и васпитача у погледу њене организованости и мотивисања у раду, приступило се са теоријског и истраживачког аспекта.

2. Каква је улога игре за дете предшколског узраста?

Дететово виђење света најприродније долази до изражаја управо у игровој активности која се по својим карактеристикама разликује од свих осталих. Она је нешто лично, па је и природно да је њен значај битан и многострук за свако дете понаособ. Појам и суштину игре проучавали су многи филозофи, педагози, психолози, социолози, антрополози, при чему су, и поред извесних разлика у схватању игре, сви недвосмислено истакли њен значај за развој детета.

Дуго се дечја игра (кроз различита теоријска схватања) третира као забава, разонода и простор у коме деца треба да утроше време док не дођу у време обавеза и дужности одраслих (Трнавац, 1977). Сматрало се да „она нема циљеве којима служи, већ да своје циљеве и свој смисао има у самој себи, да није ради неког будућег блаженства, него да је у себи већ 'срећа'!“ (Према: Зланковски, 2000).

У литератури често наилазимо на констатацију да игра представља специфичан начин учења предшколског детета (Fagen, 1976, Loraione, 2004, Pickering, 1971). Бројни аутори је пореде са научним истраживањем, поткрепљујући своје тврдње чињеницама да деца у игри експериментишу, постављају и решавају проблеме на специфичан, сврсисходан и себи својствен начин. Пијаже је изричито сматрао да је дечја игра процес образовања симбола као посредника између човека и стварности која га окружује. Помоћу симбола, истицано је, ми сазнајемо и представљамо стварност која нам се открива само у оној мери и у оном квалитету какви су они. Игра је управо она дечја активност у којој код деце настају системи симбола (Каменов, 2006).

Игром се вежбају способности опажања, увиђања, класификовања и памћења. Велики број чињеница које сазнаје, дете повезује у сопствене мисаоне целине управо кроз игру. Учи се да делује у одређеној мисаоној ситуацији, што у извесном смислу често условљава промену у његовом понашању. Тако долази до симболичке трансформације стеченог искуства, што битно условљава дечји развој.

Учење кроз игру подразумева измишљање, проналажење и истраживање, при чему дете слободно ствара ситуацију која је „под његовом контролом“, коју оно у потпуности разуме и у њој се осећа сигурно. Овако одређен експлоративни карактер дечје игре помаже детету да уобличено искуство којим располаже претвори у сазнање. Асимилација дечјег искуства у личну слику света представља припрему детета за његову каснију акомодацију на тај свет (Пијаже и Инхелдер, 1978).

У тексту Ј. Хејзинга под називом *Границе истре и оздильној у култури*, под игром се подразумева „радња или добровољна активност која се врши у одређеним границама времена и места, према слободно прихваћеном али и потпуно доминирајућем правилу. Она је сама себи циљ и њу прати напетост, радост и свест о разликовању од свакодневног живота“ (Према: Кајоа, 2008: 202). Полазећи од индивидуалних особености, неопходно је пажљиво одабирати и нудити деци различите игре и играчке, кроз које се огледају вредности и систем васпитања током којег се оне развијају (Монтесори, 2003).

Игра посматрана кроз активности детета може се описати као начин самосталног и дивергентног деловања, при чему дете бира шта и како жели да ради и колико ће то трајати. У игри постоји „парадокс ослобађања од свих ограничења и правила која важе у реалном свету, а са друге стране, постављање правила у игри од стране њених учесника“ (Крњаја, 2012).

Деца се не развијају само током планских и стручно конципираних игара. Напротив, она имају користи и од неструктурираног времена игре са другом децом, укључујући њихову браћу и сестре, па чак и самостална играња.

Утицај одраслих на избор и реализацију дечјих игара је врло значајан. Улога одраслог у игри подразумева, пре свега, усмеравање, помоћ и подршку сваком детету, уз познавање узрасних и психофизичких развојних особености, у односу на које се одабирају и деци предлажу активности. За игре у којој су одрасли актери потребна је сарадња која се огледа у договарању правила, њиховом поштовању и равноправним учешћу. Одмерене и осмишљене дечје активности у адекватно припремљеним условима, уз подршку и подстицај одраслих, доприносе томе да се деца слободно, спонтано и креативно изражавају. Подршка од стране одраслих, упућена детету, изазива интелектуално узбуђење, бољу концентрацију, усмереност на циљ и развија способност за самостално решавање проблема (Медоуз и Кешдан, 2000).

3. Како одрасли подстичу дечју игру?

Улоге одраслих у дечјој игри су бројне и зависе од њихове спремности да разумеју дете и игру, различитих стратегија и њихове осетљивости у примени тих стратегија. Њихова улога у игри са децом је комплексна, јер захтева од њих да развију репертоар одговора, аутентичних за сваку појединачну ситуацију игре, у складу са дететом и окружењем у којем се налази. Дакле, улоге одраслих су „увек контекстуално примерене и могу да укључују учешће у игри, посматрање деце у игри, слушање деце „у“ и „о“ игри, консултације са децом у одабиру материјала и ресурса и планирање игре. У основи свих улога одраслих је стварање физички сигурног контекста за игру у којем се дете осећа задовољно, сигурно и активно, развија осећај да је игра вредна, развија слободу и самосталност и гради односе са другима (Јовић и Кувелић, 2005).

„Одрасли у оквиру сваке културе имају виталну улогу у културним стереотипима који се јављају у игри. Играчке које се дају детету,

посебно у раном детињству, јесу порука одраслих о очекивањима од детета. Култура играчака је култура одраслих, а тек потом култура детета. У игри дете деловањем и акцијом одговара на културне изазове и мења културу тако да се игра као целина гради на сталној интеграцији индивидуалног и културног“ (Крњаја, 2012).

Суштинско питање укупљивања одраслих као партнера у игру деце јесте да они треба да знају када, како и зашто ће постати део акције детета у игри. Иако физичко окружење треба да буде безбедно и без неочекиваних опасности, одрасли треба да понуди детету могућност да истражује и одговара на изазове. Уколико се одрасли према детету понашају као да је оно некомпетентно, они ће таквим ставом отежати и спутати дечју активност и ангажовање. Оно што одрасли треба да чине током игре јесте да препусте и уваже дечју креативност и контролу у игри. У ситуацијама, када су позвани од деце да се укључе у игру, требало би да буду на располагању као „равноправни играчи“.

Битно је знати да деца могу врло брзо одбити подршку одраслог када постоји превише јак осећај контроле током игре, тј. када је подршка одраслих диригована или када одрасли „одређују правила“ игре. Такође, стереотипи одраслих, неприкладна подршка или наредбодавни однос, доводе до нестајања игровне ситуације. Неопходно је истаћи да претварања игре у образовне активности, које је осмислила одрасла особа према својим циљевима, такође штети дечјој игри. Ако одрасла особа одлучује шта ће се дете играти, са којим циљем, које материјале ће користити током игре и шта је намера да се постигне током њене реализације, дете је двоструко спутано и онемогућено да се у потпуности и слободно развија. Оваквим приступом ускраћена му је могућност да учествује у доношењу одлуке, а истовремено губи и осећај сопствене контроле.

Насупрот томе, партнерско учествовање одраслих у игри, охрабрује и подстиче дете да истражује, да продужи игру, креативно решава проблеме, да учи из својих покушаја, али и да дели сопствена сазнања стечена током игре са осталим учесницима.

Одрасли могу допринети квалитету дечје игре када: питају децу шта их занима; долазе до сазнања шта дете истражује и при томе проналазе начине да надограде њихову радозналост; деле информације о дететовом интересовању.

Да ли се васпитачи и родитељи труде да учествују и дечјим играма, да ли су им партнери у игри и да ли настоје да дају сопствени допринос реализацијом заједничких игровних активности, покушали смо доћи до одговора у делу рада који следи.

4. Резултати истраживања у погледу организације дечје игре

Проблем и циљ којим се бави овај рад дефинисан је темом и гласи: *Да ли и колико су васпитачи и родитељи актери у игри предшколској деце?*

Истраживање за потребе овог рада реализовано је током маја месеца 2020. године. Узорком је обухваћено 100 васпитача и 100 дечјих родитеља.

У истраживању је коришћена дескриптивна метода, техника анкетања, а инструмент истраживања је анкетни упитник конструисан за потребе овог рада. У првом делу интерпретације приказани су одговори васпитача, на основу којих се дошло до следећих резултата.

Сви анкетирани васпитачи (100 %) истакли су да је игра основни облик рада са децом предшколског узраста, да се рад са њима заснива искључиво на игри и да је током рада свакодневно примењују.

Одговором на питање „Које све игре користите у раду са децом“, дошло се до сазнања да васпитачи најчешће користе: такмичарске игре (посебно штафетне игре), игре у паровима, покретне игре, језичке игре и слободне игре у простору вртића или дворишта.

Када је одлучивање у питању „које ће се игре користити за одређену активност“ висок проценат анкетираних васпитача (90 %) истакао је да васпитачи сами смишљају игре, њих 8 % то чини заједно са децом, а само 2 % васпитача оставља могућност деци да бирају и организују игре.

Током реализације игровних активности са децом, сви анкетирани васпитачи (100 %), истакли су да имају улогу активног учесника.

Улогу посматрача, највећи проценат анкетираних васпитача (65 %) има током реализације игара са реквизитима у дворишту вртића, а 15 % васпитача ту улогу остварује током дечје манипулације различитим материјалима – углавном у области ликовних садржаја.

Васпитачи су активни учесници током реализације: језичких игара (100 испитаника), креативне игре кроз ликовно изражавање (82 испитаника), драмске игре (69 испитаника), слободне игре (12 испитаника), игра коцкама (10 испитаника).

Када је подстицање дечје игре у питању, прикупљени подаци указују на то да већина анкетираних васпитача (87 %) то врши кроз саму организацију игре и стварање адекватног простора за њену реализацију.

На питање „Када су васпитачи и родитељи заједно актери у игри предшколске деце?“, већина васпитача (96 %) истакла је да се то јединство огледа кроз партнерски рад, тј. када родитељи код куће

раде и обнављају садржаје који се у вртићу усвајају или када заједно осмишљавају игре за реализацију у вртићу.

Анализа родитељских одговора доводи до следећих сазнања.

Од укупног броја анкетираних родитеља, њих 70 % изјаснило се да стално организује усмерене дечје игре, док 30 % родитеља то чини повремено.

На питање „Колико често организујете дечје игре?“, родитељи су се у највећем проценту определили за одговор свакодневно (85 %), док је 10 % њих истакло да то чини једном недељно. Врло мали проценат родитеља (5 %) изјаснио се да игру са децом организује само два до три пута недељно.

Када је избор игре у питању, родитељи се најчешће опредељују за следеће заједничке активности: друштвене игре и игре лоптом (100 испитаника), игра пластелином (98 испитаника), цртање (87 испитаника), игра – слагање ствари (34 испитаника), прескакање ластиша (16 испитаника), вожња ролера (12 испитаника).

На питање „Да ли сматрате да је важно да са децом будете равноправни партнери у игри?“, висок проценат родитеља (90 %) дао је потврдан одговор, док њих 10 % сматра да нису равноправни партнери.

Интересантни су подаци до којих се дошло одговором на питање „Приликом реализације игре ко одлучује које ће се игре играти?“, већина анкетираних родитеља (50 %) истакла је да они, тј. родитељи одлучују о избору заједничке игре. Деца одлучују код 36 % анкетираних, а заједничку одлуку у вези са избором игре доноси само 14 % деце и родитеља.

Колико су родитељи учесници у дечјим играма дошло се одговором на следеће питање. Прикупљени подаци показују да је највиши проценат родитеља (60 %), када је партнерство у питању, посматрач, 38 % њих истиче да се труде да буду и учесници и посматрачи, а само мали број анкетираних родитеља (2 %) има искључиво улогу посматрача.

Одговорима на следећа два питања дошли смо до података да су родитељи активни учесници током реализације: друштвених игара и цртања (100 испитаника), физичких игара – између две ватре (94 испитаника), прескакање ластиша (68 испитаника), жмурке (57 испитаника), „не љути се човече“ (45 испитаника).

Посматрачи су током реализације: игара са пластелином и коцкама (100 испитаника), игара погађања (94 испитаника), слагање ствари (78 испитаника), вожња ролера (16 испитаника).

На питање којим све начинима родитељи подстичу игру свог детета, одговори родитеља упућују на: похвале (100 испитаника), симболичним награђивањем (12 испитаника), слаткишима (6 испитаника), поклонима (4 испитаника).

Одговором на питање „Да ли сте и на који начин укључени у реализацију игровних активности у Установи коју похађа Ваше дете?, дошло се до занимљивих података. У већини случајева (84 %) родитељи су активно укључени у реализацију игровних активности у Установи коју похађа њихово дете, док је мањи број родитеља (14 %) делимично укључен. Разлог сопствене неангажованости родитељи приписују обавезама на послу и недостатком слободног времена. Врло мали проценат (2 %) родитеља није уопште укључен у рад Установе.

Заједничке активности са васпитачима, на основу одговора родитеља, огледају се пре свега, у обезбеђивању додатног материјала за рад у вртићу, у организовању дечје недеље, изради поклона приликом обележавања појединих датума, у реализацији празничних вашара или неких такмичарских игара током целе године.

5. Запажања аутора

Игра је за децу, пре свега, задовољство. Она није за њих само забава, већ и могућност да се задовоље потребе за стварањем, дружењем и развојем сопственог потенцијала. У игри се деца максимално ангажују, користе стечена знања, искуства и вештине, осећају се сигурно и срећно. Деца током игре „вредно раде“, измишљајући сцене и приче, решавајући проблеме и дискутујући. Знају шта желе да постигну, развијајући истовремено сопствену личност.

Игра, као облик рада и комуникације са децом, није битна само за дете, него и за све одрасле особе из дечјег окружења, пре свега за васпитаче и родитеље. Већина прикупљених података потврђује да су сви анкетирани васпитачи и родитељи актери дечје игре и у потпуности се слажу да је игра основни облик рада са децом предшколског узраста. На основу одговора васпитача и родитеља, констатује се да се рад на овом узрасту заснива искључиво на игри, не само у вртићу, него и у породичном окружењу.

Простор за додатни рад и едукацију, у оквиру обе групе испитаника, препознајемо у потреби рада на партнерским односима васпитач–дете и родитељ–дете. Одговори васпитача и родитеља, када је избор игара у питању, указују на то да избор игре и начин

њене реализације углавном припада одраслима, да је у врло малом проценту та могућност заједничка или препуштена искључиво детету.

На основу сазнања до којих се дошло, неопходно је истаћи да деци треба времена да се играју сама и са другом децом без интервенције одраслих, али и да је време играња са одраслима од посебне важности. Деца воле заједничка „дружења“ због који се осећају посебно и вољено, али истовремено исказујући потребу да буду питана и уважена.

Зато, постанимо актери дечје игре – организујмо, питајмо и предлажимо, али дозволимо и деци да то исто учине. Будимо активни учесници, али и посматрачи. Играјмо се са њима, читајмо, стварајмо, маштајмо, откривајмо и истражујмо. Дозволимо да будемо вођени од стране деце без контроле и интервенција, а при томе откривајмо шта им је битно, шта их мотивише или спутава и како се осећају. Похвалимо их, охрабriamo и смејмо се са децом и када греше.

Само оваквим активностима развијаће се здрави, чврсти односи детета и одраслих. То су активности којим се дете мотивише на сарадњу, подржавање, подстицање и развијање осећаја повезаности који ће му током одрастања бити чврста основа да добро расуђује, процењује и да са лакоћом превазилази све потешкоће које му живот постави.

6. Препоруке аутора

Постоје посебне користи за дете уколико се у његову игру укључе васпитачи, родитељи или друге одрасле особе. Отуда је битно да:

- помажете детету да развије све врсте вештина током игре;
- подстичете га у изградњи јаким и квалитетним односа кроз игру – да верују другима и да се осећају сигурно;
- будете активни узор – деца гледају и опонашају;
- дозволите детету да „води игру“;
- питате децу шта би желела да радите у оквиру заједничке игре;
- оставите довољно времена за игру;
- не такмичите се са децом како их не бисте обесхрабрили;
- будете стрпљиви, одушевљени, цените и подстичете њихове напоре, без обзира на исход;
- потражите могућности за бављење игром у било ком тренутку;
- подстичете радост, обострано задовољство и уживате у сваком заједничком тренутку.

ЛИТЕРАТУРА

- Зланковски, Ј. (2000). *Игра и дејше*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јовић, Н., Кувелић, Д. (2005). *Како стварати пријатну атмосферу за учење – ризница игра*. Београд: Креативни центар.
- Кајоа, Р. (2008). Дефиниција игре у: *Методика развоја говора, изабрани текстови*. Јагодина: Педагошки факултет.
- Каменов, Е. (1997). *Модел основа програма васпитно-образовног рада са предшколском децом*. Нови Сад: Одсек за педагогију Филозофског факултета, Републичка заједница виших школа за образовање васпитача.
- Каменов, Е. (2006). *Дечја игра*. Београд: Завод за уџбенике.
- Крњаја, Ж. (2012). *Игра на раним узрастима*. Београд: Институт за психологију.
- Медоуз, С., Кешдан, А. (2000). *Како помоћи деци да уче*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Монтесори, М. (2003). *Учијајући ум*. Београд: ДН Центар.
- Пијаже, Ж., Инхелдер, Б. (1978). *Интелектуални развој деце*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Fagen, R. (1976). Modelling how and why play works; in J.S. Bruner et al. (eds.): *Play: its role in development and evolution* (96–118). Harmondsworth: Penguin Books.
- Трнавац, Н. (1977). *Дечја игра*. Горњи Милановац: Дечје новине.

Milanka Maljković, Ph.D.

Aleksandra Dušanović, M.A.

Branislava Gardić, M.A.

Kristina Peša, Specialist

DO PRESCHOOL TEACHERS AND PARENTS TAKE PART IN A CHILD'S PLAY?

Summary

A child's attention and interests focus on the play itself, and not on the result of playing. Play is a form of research behaviour in which children test their abilities. Adults have a strong influence on the child's choice of games, especially in early childhood. The ability to create an encouraging environment for the child as well as opportunities for him/her to learn through play is considered one of the most wanted skills of an adult, above all, parents and preschool teachers.

The article aims to analyse, from both theoretical and research aspect, the role of preschool teachers and parents in the organization of a child's play. The authors wish to determine to what extent preschool teachers and parents organize, encourage and participate in the children's games. For the purposes of this article, a survey was conducted on the sample of 100 parents and 100 preschool teachers from various preschool institutions on the territory of Vojvodina.

The summed-up results show that both preschool teachers and parents are fully aware of the importance of play in the overall children's development; that teachers regularly design and organize games in kindergarten; and that parents occasionally do that in the family environment. Both groups of respondents try to participate in the games, but that is not always possible, especially in case of parents. They often remain mere observers of their children.

The importance of the data collected lies in their practical application with future preschool teachers at the Preschool Teachers' Training College in Kikinda, within regular teaching activities.

Key words: child, play, development, parents, preschool teachers

Др Зоран Мијић*
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Др Ангела Месарош Живков
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Бојан Матић, спец.
ФК „Партизан“, Београд

UDC 796.332:796.012.1-053.4

Оригинални научни рад
Рад примљен 20. IX 2020.

УТИЦАЈ ОСНОВНИХ ТЕХНИЧКИХ ЕЛЕМЕНАТА ФУДБАЛА НА РАЗВОЈ МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА¹

САЖЕТАК: Физичка активност у предшколском периоду је од велике важности за здрав и балансиран развој деце. Из тог разлога је веома важно да физичка активност буде свакодневни део дечјег одрастања, јер ће деца тако формирати важне навике, ставове и вредности. Редовном применом физичких активности код деце развијамо и каснију потребу за вежбањем, бављење неким спортом, што је веома важно за здрав начин живота детета, као и самог човека. Спорт је несумњиво нераздвојни део васпитања и доприноси хомогеничном физичком развоју детета, припрема га за напор у физиолошком погледу, помаже у одржавању пропорције између физичког и психичког оптерећења, учествује у изграђивању његове воље и карактера, олакшава друштвено прилагођавање. Да би се дете бавило спортом целог свог живота, треба да стекне одговарајуће навике и склоности још у детињству. Због изузетне користи коју фудбал може да има на правилан физички развој деце, заједно са другим спортским играма, налази се у програмима физичког васпитања.

Трансверзалним истраживањем обухваћен је узорак од 45 деце предшколског узраста Предшколске установе „Наше дете“ у Шапцу и Фудбалског клуба „Мачва“. Број од 45 деце подељен је на 2 субузорка, прву групу чине деца која се не баве фудбалом од укупног броја 25 и другу групу чине деца која се баве фудбалом од укупног броја 20. Узорак је мушког пола просечне старости 6 ± 6 месеци. Узорак варијабли чине тестови: Трчање на 10 м из летећег старта, Скок у даљ из места, Координација са лопте, Шутирање лопте испод столице, Стајање на једној ноzi 60 – „фламинго“. На основу добијених резултата може се закључити да се испитаници статистички значајно разликују у корист групе која се бави фудбалом у свим тестираним варијаблама.

* drzmijic@gmail.com

¹ Рад је део специјалистичког рада одбрањен на Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди, 2018. године, на модулу Методика физичког и здравственог васпитања, из предмета Спортске активности за децу предшколског узраста, под менторством др Зорана Мијића, проф. и коменторством др Ангеле Месарош Живков, проф.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: предшколски узраст, технички елементи фудбала, моторичке способности, моторички тестови

1. Увод

Предшколски узраст се може окарактерисати као период највеће пластичности. Код детета доминирају хрскавице, због чега раст и развој телесног облика може лако да се дефинише. Деца треба да добију елементарна знања о правилности и извођењу кретњи код вежби, рада и играња, треба да науче да прихватају правила кроз покретне игре, да на правилан начин користе справе и реквизите. Код деце треба радити на стицању навике свакодневног вежбања и играња у кући и ван ње, нарочито у природи. Физичке активности имају изузетно велики утицај на развој дететове личности у целини, јер се организам у том периоду налази у „пластичном“ стању када се изграђује морфолошки и комплетира функционално. Утицај физичких активности на развој апарата за кретање (мишићи, кости, зглобови) је вишеструки. Вежбањем се побољшава мишићно-нервна осетљивост, брзина контракције мишића, растегљивост и еластичност мишића. Повећаном циркулацијом долази до више хранљивих материја у костима, а тиме и до повећања броја коштаних ћелија. Зглобови добијају бољу покретљивост и чврстину, а лигаменти постају снажнији. Благотворно дејство физичких активности огледа се и у функционисању кардиоваскуларног система кроз повећање функционалне способности срчаног мишића и појачаног протока крви у крвним судовима. Потреба за разним видовима физичке активности спада у основне људске потребе, а нарочито је изражена у детињству. Сваком органу, без обзира на његову функцију, неопходна је одређена, правилно дозирана и редовна активност. Изостајање активности доводи до дегенерације, стварања услова за поједине болести и разарање појединих органа. Како се код детета усавршава моторна вештина, он је све више укључује у компликованије активности. Дете се прво усредсреди на извођење те вештине и она је довољна сама по себи док дете не овлада њом у потпуности. Моторна зрелост детета може да се одреди, поред осталог, и по начину на који дете рукује прибором за писање.

Ране моторичке активности чине темељ за развој основних покрета и природних облика кретања који се појављују у доби између друге и седме године. У основне покрете Васта и сарадници (1998) убрајају три групе покрета, и то за:

- кретање (ходање, трчање, скакање, прескакивање, поскакивање и пењање);
- одржавање равнотеже (држање главе, савијање, истезање, окретање, њихање, котрљање, измицање и ходање по греди);

- баратање предметима (бацање, хватање, ударање и шутирање).

Основни покрети темељ су моторичких вештина и појављују се, по правилу, код све деце. Њихово даље усавршавање наставља се у школском периоду. Они су основа и за спортске вештине.

Према Васта и сар. (1998) и Теодоровић и сар. (1997), од првих покушаја детета у извођењу основних покрета до зреле складне радње, прође и до три године, па зато детету треба довољно времена и простора да вежба и тако усавршава своје моторичке вештине. Основне вештине се развијају преко три фазе: у почетној фази се постиже груба координација и основни ток кретања – дете покушава да изведе склоп покрета, али му недостају припремне и завршне компоненте; у основној или прелазној фази постиже се фина координација и диференцијација покрета – дете има више контроле над потребним покретима, али сви они још не чине повезану целину; и тек у зрелој фази се постиже стабилизација – сви саставни делови – покрети постају добро уклопљени у складну радњу, тј. вештину (нпр. бацање лопте).

Сви процеси које обухвата физички развој и развој моторичких способности условљени су унутрашњим и спољашњим факторима и активностима детета. Унутрашњи фактори се, пре свега, наслеђују, а то су још и пол, раса и обележја телесног типа. Они су биолошка основа од које зависи целокупан развој детета. Спољашњи фактори су социоекономски, географско-климатски услови, утицај физичких активности, хигијенско-дијететски поступци, стимулативна средства, превентивни, корективни и компезаторски утицај васпитања. Раст и развој деце је веома интензиван, нарочито у прве две године живота. Дете након рођења има развијене рецепторе и у основи му је формиран нервни систем. Ипак то функционише неусавршено, па је потребно обезбедити услове за што већу слободу покрета и њих подстицати.

Моторна активност је мишићна радња којом се врши покретање тела у простору, извршилац је рефлексних и вољних, локомоторних и манипулативних активности екстремитета и телом. Покрет је елементарни вид сваке моторне активности.

Квалитет моторних активности је одређен:

1. Снагом мишића која је ангажована у тој активности и обимом;
2. Могућношћу да се та снага модулише према оним активностима које захтевају прецизност или према потреби било којих других активности када је потребно повећавати или смањивати снагу мишића;
3. Координацијом покрета као условом организовања сложених моторних активности.

У четвртој години темпо телесног развоја је успоренији док је окоштавање скелета значајније. Интензивно се развјају и психичке функције. Дете овладава релативно великим бројем кретњи. У петој години продужава се интензиван психички развој. Пажња постаје постојанија. Почине се развијати намерно памћење. Јавља се тежња за кретним импровизацијама. У шестој години се јављају елементи логичког мишљења, анализе и уопштавања, способност свесног памћења, покрети постају све промишљенији и све више контролисани. Развија се способност да се на основу објашњења и упутства врше одређена кретања. У седмој години темпо телесног покрета се убрзава. Јавља се способност за самоконтролу, потчињавање својих жеља општим захтевима. Дете је врло активно. Покрети су му координирани и тачни. Дете све више има мотивацију за постизањем што бољег начина кретања. У овом узрасту се развија и смисао за лепо, ритмично, складно и спретно кретање. Деца почињу овладавати таквим покретима и кретањем.

2. Спорт у предшколском узрасту

Спорт са својим захтевима постао је комплексна делатност у коју су укључени бројни друштвени, економски, научни и политички фактори. Спортски радници, спортисти, спортски објекти, спортски резултати, успеси, рекорди, па и спортска дипломатија, рангирају се данас као највише друштвене вредности. У свим развијеним земљама света, па тако и код нас, спорт спада у ред најзначајнијих делатности, како са аспекта здравствене заштите становништва, тако и са аспекта афирмације једне земље. Најшире гледано, спорт је могуће дефинисати као слободну људску активност усмерену на развој психо-физичких способности. Некада се ниво достигнутих способности исказује кроз такмичење са другима и настојање да се оствари максимални резултат, док се некада ради о такмичењу са самим собом или, пак, о физичкој активности усмереној на унапређење здравља или на психичку релаксацију. Спорт је типична мултидисциплинарна област, будући да објашњавање свих његових сегмената захтева комплексан приступ и коришћење знања из различитих научних области: медицине, биологије, психологије, социологије, педагогије, информатике, менаџмента, права, економије.

Као и многи други изрази које срећемо у свакодневном животу, и појам спорт има више језичких значења, односно употребљава се да исказе различите врсте људске активности. У најраспрострањенијим приступима схватању појма спорта преовладава схватање да је спорт

друштвени феномен настао из игре, односно да је он сам по себи једна врста игре, забаве и разоноде. Сам појам спорт води језичко порекло од латинске речи *disportare*, односно *deportare*, што је буквално значило *однећи* или *разносићи*, али се реч користила и у пренесеном смислу као *ојусићи се* и означавала је нешто што је у блиској вези са игром, забавом и доколицом. Најприхваћенија дефиниција спорта је: интернационални израз за један од најпопуларнијих видова или области физичке културе. У ширем значењу: синоним за сва телесна вежбања у којима има елемената такмичења. За разлику од других видова или области (плес, гимнастика, излетништво), обично се истиче овде мотивација, тежња за постизањем мерљивих виших резултата у одређеној специјалности. Карактеристика је општа усмереност ка највишем резултату (*Педагошки речник* 1967, према Чокорило, 1998).

Спорт највише карактеришу такмичења, максимални резултат и интензивно оптерећење. Суштина такмичења се састоји у томе да појединац или група људи настоје да боље или брже постигну исти циљ коме теже и други. Васпитни значај спорта састоји се у томе што дете постаје боље, јаче, способније, здравије, брже сазрева, потпуније је самоспознавање и адекватније је самоостваривање.

Моторичке способности су у највећој мери одређене генетиком. Моторичке способности се деле на: базичне моторичке способности и на специфичне моторичке способности. У базичне моторичке способности спадају: снага, брзина, координација, равнотежа, издржљивост, гipкост и прецизност. Специфичне моторичке способности се формирају у зависности од бављења одређеним спортом. Редовна и континуирана примена разноврсних и занимљивих спортских садржаја омогућиће правилан раст и развој. У току одрастања детета постоје веома осетљиви периоди у којима се поједине моторичке способности знатно брже развијају. Веома је битно ове периоде правовремено искористити, јер кретне радње које се тада науче остају доживотно, а њихово учење у каснијим периодима је знатно теже, а понекад и немогуће, на пример, деца од 6–8 година најлакше науче да клизају и возе бицикл, а са 9–11 година најлакше савладају технике пливања. Из тог разлога је потребно децу ангажовати, што је могуће раније, како би се искористили сви периоди потребни за правилан развој одређене вештине.

Специфичне моторичке способности формирају се у зависности од бављења одређеним спортом, па се тако и развијају. Утицај адекватне физичке активности на развој детета је благотворан. Непосредни физиолошки ефекти физичког вежбања су побољшање

циркулације, убрзавање размене материје у организму, ефикаснија елиминација непотребних супстанци из организма, то све заједно доводи до значајног побољшања функционисања организма у целини. Ипак, најзначајнији су дугорочни позитивни ефекти активности који се, пре свега, огледају у правилнијем развоју костију и мишића, јачању одбрамбене способности организма, али и у формирању и сазревању дететове личности.

Спорт се развио из игре као најстаријег вида васпитања. С обзиром на то да је настао из игре, спорт је задржао неке њене карактеристике, али су оне временом у спорту интензивирание и све снажније наглашаване. Тако се борба, такмичење, резултат и друго у спорту, за разлику од игре, често постављају као најважнији циљеви.

3. Примена елемената фудбала у раду са децом предшколског узраста

Фудбал је интелигентна спортска игра која осигурава свестан телесни развој, јер подједнако утиче на све групе мишића. Велики број различитих структура кретања захтева подједнак ангажман свих делова тела, што осигурава равномеран развој свих мишића тела како руку и ногу тако и трупа, због тога је с гледишта биолошког раста и развоја, рукомет идеалан спорт за младе јер не запоставља нити једну тополошку регију тела, а исто тако доминантно не унапређује нити једну групу мишића на уштрб осталих. Разним кретањима и скоковима развија се мускулатура ногу, а избачајима и разним одбрамбеним контактним деловањима развијају се мишићи руку, раменог појаса и трупа и подједнак развој свих моторних способности као и утицај позитивних емоција и подстиче психолошку стабилност деце.

Због изузетне користи коју може да има фудбал на правилан физички развој деце, заједно са другим спортским играма, налази у програмима физичког васпитања. Богатство покрета које срећемо у овој игри, може да утиче на развијање таквих особина које су потребне човеку у свакодневном животу и раду. Једна од таквих особина је спретност. Какве све путеве описује фудбалер крећући се са лоптом по терену, скоро је невероватно како се на малом простору може у пуној брзини проћи између два или три противничка играча. То је та специфична спретност карактеристична за једног фудбалера. Тако стечена спретност може, у одговарајућим моментима, доћи до пуног изражаја и у обичном свакодневном животу.

Кроз елементе технике фудбала развија се и брзина. За време игре то је она брзина коју играч показује у трчању са лоптом или без ње.

Тако стечена брзина може имати и практичне користи у свакодневном животу када се у различитим степенима испољава брзина нервно-мишићне реакције. Издржљивост је једна психофизичка особина која се на специфичан начин стиче кроз ову спортску игру.

У савременом фудбалу издржљивост има своје различите степене и зависи од улоге и места појединих играча у тиму. Тако стечена издржљивост постаје једна од особина коју човек може да одржава и касније када престане активно да се бави овим спортом. Кроз фудбал се развија и снага – општа мишићна снага. Погрешно је схватање да фудбал утиче на развијање мишића снаге ногу. Напротив, у читавом систему тренинга ради се и на развијању опште мишићне снаге која је један од услова у игри.

Овом спортском игром усавршава се координација и обогађује моторика. Помоћу елемената ове игре можемо утицати и на оријентацију тела у простору. Као и друге спортске игре, фудбал има посебног утицаја на развијање моралновољних особина и колективне свести (Керковић, 1976).

3.1. Правила игре мини фудбала

- Број играча: Екипе од 7 до 9 играча. Правила игре допуштају да у екипи игра и више од 9 играча, али то зависи од узраста деце и величине игралишта.
- Ток игре: Ждредом се одређује екипа која почиње игру. Игра почиње на средини игралишта. Допуштено је лопту ударати ногом, главом или било којим делом тела, осим рукама. Голман не сме ухватити лопту руком или на било који други начин.
- Погрешке и казне: ако играч дотакне лопту руком; ако играч гура, удара, подмеће ногу противнику или на било који други начин спречава противника кад је у поседу лопте или кад је без ње; ако играч приговара судији и неспортски се понаша према њему, досуђује се „слободан ударац“ с места на којем је прекршај учињен.
- Игра траје два пута по 10 до 15 минута.

3.2. Неопходност и вредност тренинга

Током тренинга развијају се квалитети играча уколико се са њима ради на одговарајући начин. На тренинзима се врше припреме деце за утакмице. Према томе, на тренинзима васпитач треба да пронађе карактеристике спортских утакмица, како у погледу квалитета,

тако и у погледу квантитета и то: интензиван и продужени напор, брзину извођења, технику упркос супротстављању противника.

Тренирање деце у вртићима ће имати троструки циљ: припрема организма детета, довођење организма до максималног учинка, одржавање спортске форме. Да би то постигао, васпитач у улози тренера треба да: утврди какве су потребе (физички и технички тестови), креира такве педагошке ситуације, које ће омогућити играчу да напредује, дозирање тј. одреди рад (у погледу интензитета, трајања, учесталости), контролише ефекте рада (тестови, утакмице).

4. Вежбе за развој моторичких способности у фудбалу код деце

Рад са предшколским и млађим школским узрасним категоријама је јако сложен. Његова основна премиса је потреба да деца стално уче, напредују како у развоју моторичких тако и у развоју интелектуалних способности. Програм рада треба да буде планиран на такав начин да је могућа адаптација на карактеристикама сваког детета. Свако дете има одређене вештине и капацитете. Наравно, способност и потенцијал деце не може бити исти, па и садржај обуке, педагошки приступ и цео програм мора бити прилагођен сваком детету. Успех сваког дечака мери не само резултат и учинак у игри, већ и у учењу. Један од основних предуслова за успешан рад је љубав према фудбалу, позитивне емоције и страст према најпопуларнијем спорту људске цивилизације. Љубав према фудбалу, према свом граду, јесте основа успеха у будућности. Детаљна пажња посвећена је избору вежби и подразумева постепен развој физичке, техничке, тактичке, психолошке способности. То се одражава на напредак, побољшање и контролу напретка кроз мерење и верификацију свих аспеката обуке и свим аспектима успеха у игри. Добро осмишљен темељ физичких, техничких, тактичких и других врста обуке је основни предуслов за велика достигнућа. Програм је испланиран да се прилагоди захтевима сваког детета и процена успеха сваког дечака мери се како ће напредовати у учењу и у напретку на самом терену. Основни циљ програма школе за ову узрасну категорију је да установи јасну дијагнозу праћења развоја свих компоненти од којих зависи успех. Поред развоја моторичких вештина, програм има за циљ поштовање партнера и противника, разумевање важности колективног деловања, поштовање ауторитета тренера и судија, правила понашања у игри.

Претпоставка је да се са тренинзима почиње око 6. године живота и да до 15. године акценат рада буде на развоју вештине, флексибилности, брзине. У спортским наукама је познато да се такозвани

сензитивни период за учење нових кретних структура креће у раздобљу од 9. до 13. године живота. Препорука врхунских ауторитета из области спортског тренинга и физиологије телесних напора је да у том периоду деца треба да имају могућност упражњавања што разноврснијих физичких активности и да се избегава специјализација (Гаџић, 2013).

Посебно треба имати у виду да се рад са младим играчима битно разликује од рада са одраслим првотимцима, и да такав рад треба максимално избегавати. Иако неке основне претпоставке у раду са младим играчима нису до краја издиференциране, основне претпоставке у раду са почетницима морају бити утемељене на неколико основних принципа:

1. Основни циљ у раду са фудбалерима почетницима је стварање здраве личности у биолошком, психолошком и социолошком погледу. Само комплетно изграђена личност може постићи врхунске резултате. Чак и они који не стигну до врхунских резултата имају корист за развој своје биолошке и спортске личности.

2. Спортски циљ у раду са фудбалерима почетницима је перспективног карактера. Прави спортски резултат тренера у млађим узрастима не мери се бројем титула у пионирским, кадетским и јуниорским такмичењима, већ бројем играча који су стасали за први тим или неку од националних селекција.

3. Тренер мора свој рад да прилагоди токовима биолошког развоја, мора да зна да прати природни развитак сваког фудбалера почетника. Тренажни процес супротан логици природног развитака може оставити трајне негативне последице на здравље и укупан развој младих спортиста. Сваки тренер мора да познаје основе биолошког, психолошког и социолошког развоја младих фудбалера и да зна свој рад да прилагоди захтевима природе.

4. Сваки фудбалер почетник је „свет за себе“, дакле другачији од свих осталих. Неопходно је у тренажном процесу, у што већој мери, уважавати биолошку, психолошку и социолошку специфичност сваког појединца и не наметати свој „модел“ по сваку цену. Урушавати индивидуалност младог фудбалера значи уништавати основне карактеристике које имају велики фудбалери, што значи да се неће у потпуности искористити сви његови потенцијали.

5. Систем припреме за сениоре не сме се примењивати у раду са младим фудбалерима. Тренери којима недостаје искуство у раду са фудбалерима почетницима често су склони да младе играче тренирају по принципима који се примењују у раду са сениорима, што за развој младих играча може бити фатална грешка.

6. Правилно изграђен темељ физичке, техничке, тактичке и осталих врста припрема, основни су предуслов за будућа врхунска достигнућа. Неоправдани и нелогични „скокови“ на виши ниво, без претходно савладаних основа, кад тад ће се показати као ограничавајући фактор даљег напретка.

7. У раду на развоју обучавања елемената фудбалске технике и физичке припремљености младих фудбалера, није препоручљиво да се одмах користе најефикаснија средства. У раду са фудбалерима почетницима треба користити мање ефикасна средства, јер примена једноставних вежби у почетку даје изузетне резултате, јер је почетник веома осетљив на тренажне утицаје у овом периоду.

8. У раду са почетницима, општа физичка припрема има највећи значај, јер на најбољи начин подржава природни развој фудбалера почетника. Утицај физичке припреме у раду са младим фудбалерима посебно је битан у раној фази тренажног процеса, јер су утицаји тренажног процеса у том периоду најефикаснији. Временом тај утицај све више слаби и у сениорској конкуренцији примењује се само ради одржавања достигнутог нивоа.

9. Почетнике прво треба обучавати природним облицима кретања (ходање, трчање, скокови, поваљке, бацања и сл.), па тек потом сложенијим кретањима са лоптом и без лопте. Одступање од овог правила води у потпуну моторичку неписменост, што је често видљиво и код већ формираних фудбалера.

10. Ако се рад на развоју моторичких способности не примењује у оквиру тзв. „сензитивних фаза“, углавном до 12. године, у даљем раду не може се достићи генетски ниво. Развој моторичких способности не тече равномерно, одавно је примећено да је тај процес скоковит. У развоју моторичких способности постоје одређени периоди у којима се неке моторичке способности брже развијају у односу на друге. Тај период је у теорији познат као период сензитивних фаза.

У раду с млађим узрасним категоријама уважавају се карактеристике и законитости узраста, обезбеђује се систематичност и поступност у овладавању елементима фудбалске игре, знањима и способностима. У овом периоду, ограничења постоје у односу према оптерећењима за развој снаге и за издржљивост, као и према трајању појединих вежби. У овом периоду изграђују се индивидуални интереси и мотивација за само вежбање. Нове вежбе се усвајају без специјалне инструкције, дакле, учење се врши у целини и кроз игру. Основни циљ вежбања у овом периоду јесте да се створи што је могуће веће моторно, кретно искуство, а оно се остварује кроз

самосталну игру са вршњацима, кроз систематско вежбање. Након тога следи тзв. „златно доба“, стварање широке базе за обуку техничких вештина и техничко-тактичких основа игре. У овом периоду велика пажња се поклања техничком развоју играча, овладавању тактичком свешћу, основним принципима фудбалске игре, као и развоју менталних ставова, као што су: концентрација, самопоуздање, истрајност. У фудбалу, већ око 11. године, може се приметити дете које се истиче својом вештином, а у том узрасту у неким спортовима, специјализација је већ увелико одмакао процес и деца се подвргавају ригорозним тренинзима.

4.1. Вежбе без лопте

- Колут напред, колут назад;
- Једноножни и суножни поскоци са окретима за 180 степени;
- Прескоци преко нижих препрека;
- Вежбе у паровима (прескакање и провлачење кроз ноге партнера);
- Разни комбиновани полигони са густо распоређеним препрекама и максималном брзином извођења радњи;
- Бочно трчање;
- Трчања са променом правца кретања;
- Трчања уназад;
- Трчања по кривој линији (круг, лук, цик-цик);
- Штафетна такмичења са испуњавањем разних задатака;
- Ситан скип, на знак суножни скок у груди и спринт до чуња;
- Поскоци на једној ноzi 5 метара и истрчавање 5 метара у спринту;
- Трчање праволинијски, затим скип ниски, скип високи, забацивање потколеница уназад;
- Трчање преко мердевина. Гажење обема ногама у поље, а затим наизменично једна нога у једно поље, а друга у наредно поље (Јовановић, 2007: 78).

4.2. Вежбе без лопте у паровима

- Играч стоји у ставу раскорачном погнуте главе, а партнер га прескаче разножно, после прескока одмах врши окрет од 180 степени и провлачи му се кроз ноге;
- Играч стоји у раскорачном ставу, а партнер се провлачи осмицама између ногу;

- Играчи стоје један према другом држећи се за руке, обојица се крећу бочно не пуштајући руке;
- Играчи су окренути један према другом и скипују;
- Играчи су окренути један према другом и скипују. Када један играч направи спринт у једну страну, тада партнер направи спринт у супротну страну (5–6 метара). (Јовановић, 2007: 74).

4.3. Вежбе са лоптом у месту

- Играч је у седећем положају и држи лопту у рукама. Лопту удари о тло да одскочи, брзо устаје и прима је главом или грудима;
- Играч је у лежећем положају на стомаку, лопту избаци изнад главе, направи окрет за 180 степени, подиже се до седа и хвата лопту рукама;
- Играч је у стојећем ставу са лоптом у рукама. Баца је увис, направи окрет и прима лопту (било којим делом стопала, натколеницом, грудима, главом);
- Играч је у стојећем ставу, једна рука, у којој је лопта, налази се у одручењу. Лопту испушта, окреће се за 45 степени, прима је ногом пре него што додакне тло и наставља да жонглира.

4.4. Вежбе са лоптом у крећашу

- Слалом трчања са лоптом;
- Разне комбинације техничких елемената (примање лопте, вођења лопте, разни ударци по лопти, дриблинзи);
- Ножни тенис;
- Играчи воде лопту у трку и после сваког ударца на гол, направе окрете у леву, а затим у десну страну великом брзином;
- Постављено је 5 препона, у размаку од 3 метра. На знак тренера играчи воде лопту и врше лаган ударац кроз препоне, а након ударца врше прескоке и настављају да воде лопту до следеће препоне, где врше исти задатак;
- Слична као и претходна вежба, само што играчи не врше прескоке, већ се провлаче испод препона;
- Извођење техничких елемената искључиво слабијом ногом;
- Извођење техничких елемената у већој брзини од уобичајене;

- Рад у паровима, тројкама или већим групама са већим бројем лопти;
- Игра на два гола са разним ограничењима у погледу броја додира, у погледу начина завршетка напада, у погледу брзине завршетка напада.

5. Методолошки оквир истраживања

5.1. Проблем, предмет и циљ истраживања

Проблем истраживања је да се утврди да ли се ниво развоја моторичких способности код деце која се баве фудбалом, у односу на групу деце која се не бави фудбалом, разликује код деце предшколског узраста.

Предмет истраживања су моторичке способности – брзина, снага, координација, прецизност, равнотежа.

Циљ истраживања јесте да се анализира ниво развијености моторичких способности код деце која се баве фудбалом и која се не баве фудбалом.

Задаци истраживања:

- утврдити разлике у моторичкој способности – прецизности између групе која се бави и која се не бави фудбалом;
- утврдити разлике у моторичкој способности – брзини између групе која се бави и која се не бави фудбалом;
- утврдити разлике у моторичкој способности – координацији између групе која се бави и која се не бави фудбалом;
- утврдити разлике у моторичкој способности – снази између групе која се бави и која се не бави фудбалом;
- утврдити разлике у моторичкој способности – равнотежи између групе која се бави и која се не бави фудбалом.

5.2. Хипотезе истраживања

На основу постављеног предмета, проблема, циља и задатака, постављају се следеће хипотезе:

- претпоставља се да се група која се бави фудбалом статистички значајно разликује од групе која се не бави фудбалом у моторичком тесту за процену прецизности;
- претпоставља се да се група која се бави фудбалом статистички значајно разликује од групе која се не бави фудбалом у моторичком тесту за процену брзине;

- претпоставља се да се група која се бави фудбалом статистички значајно разликује од групе која се не бави фудбалом у моторичком тесту за процену снаге;
- претпоставља се да се група која се бави фудбалом статистички значајно разликује од групе која се не бави фудбалом у моторичком тесту за процену координације;
- претпоставља се да се група која се бави фудбалом статистички значајно разликује од групе која се не бави фудбалом у моторичком тесту за процену равнотеже.

5.3. Узорак исцйићаника

Трансверзалним истраживањем обухваћен је узорак од 45 деце предшколског узраста Предшколске установе „Наше дете“ у Шапцу и Фудбалског кулба „Мачва“. Број од 45 деце подељен је на 2 субузорка, прву групу чине деце која се не баве фудбалом од укупног броја 25 и другу групу чине деце која се баве фудбалом од укупног броја 20. Узорак је мушког пола просечне старости 6 ± 6 месеци.

5.4. Узорак варијабли

Код процене моторичких способности прецизности користили су се следећи моторички тестови:

- Трчање на 10 м из летећег старта – процена брзине;
- Скок у даљ из места – процена експлозивне снаге ногу;
- Координација са лоптом – процена координације;
- Шутирање лопте испод столице – процена прецизности;
- Стајање на једној ноzi 60 – „фламинго“ – процена равнотеже.

6. Обрада и анализа података истраживања

Статистичка обрада података подразумева утврђивање дескриптивних параметара и то следећих: аритметичка средина, минималне и максималне вредности, стандардна девијација (одступање вредности варијабли од аритметичке средине), као и Т-тест за независне узорке за процену значајности разлика између група.

У Табели 1 приказани су дескриптивни параметри групе која се не бави спортом.

Табела 1 – Дескриптивни параметри групе која се не бави спортом – Г1

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
TRC10M	25	2.87	0.2217	.0177	2.18	2.87
FLAMINGO	25	12.85	0.1426	0.1556	4.12	12.85
SKOKDALJ	25	96.12	1.2924	1.1723	36.00	123.00
KOOLOP	25	23.32	1.4890	0.4996	18.34	29.35
ŠUTGOL	25	0.80	0.4378	1.1340	0.00	2.00

У Табели 2 приказани су дескриптивни параметри групе која се бави фудбалом.

Табела 2 – Дескриптивни параметри групе која се бави фудбалом – Г2

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
TRC10M	20	2.61	0.3417	.0227	2.29	3.05
FLAMINGO	20	14.68	1.1426	0.1454	8.22	18.17
SKOKDALJ	20	100.80	1.2554	0.1723	67.00	125.00
KOOLOP	20	21.45	1.3290	0.1196	14.12	27.14
ŠUTGOL	20	1.55	0.6778	1.2140	1.00	3.00

На основу података приказаних у Табелама број 1 и 2, може се закључити да су код групе која се бави фудбалом, у односу на групу која се не бави спортом, на основу аритметичке средине (Mean), бољи резултати постигнути у свим тестираним варијаблама: трчање на 10 м (Г1 -2.87 < Г2 -2.61), скок у даљ из места (Г1 -96.12 < Г2 -100.80), стајање на једној ноzi (Г1 -12.85 < Г2 -14.68), координација са лоптом (Г1 -23.32 < Г3 -21.45), шутирање лопте на гол (Г1 -0.80 < Г2 -1.55).

Добијени подаци показују да постоје разлике између група, али да би се утврдило да су те разлике статистички значајне, потребно је урадити Т-тест за тестирање значајности разлика између аритметичких средина две групе испитаника.

Резултати Т-теста између групе у моторичким способностима, која се не бави спортом и која се бави фудбалом, приказани су у Табели 3.

Табела 3. *Значајности разлика између аритметичких средина у моторичким способностима – Г1-Г2*

варијабле	Mean Група 1	Mean Група 2	Vrednost T-testa	Nivo značajnosti (p=.05)
TRC10M	2.87	2.61	2,13	.036
FLAMINGO	12.85	14.68	2,23	.022
SKOKDALJ	96.12	100.80	2,25	.018
KOOLOP	23.32	21.45	4,69	.006
ŠUTGOL	0.80	1.55	2,43	.015

Анализом добијених резултата (Табела 3), може се утврдити да постоји статистичка значајност на нивоу .05 у свих пет тестова у корист групе која се бави фудбалом, а то су следећи тестови: трчање на 10 м из летећег старта (TRC10M .036, t-2.13), скок у даљ из места (SKOKDALJ .018, t-2.25), стајање на једној ноzi (FLAMINGO .022, t-2.23), координација са лоптом (KOOLOP .006, t-4.69), шутирање лопте на гол (ŠUTGOL .015, t-2.43).

7. Закључак

Физичка активност представља трансформациони процес у коме се човек, као систем, доводи из једног стања у друго. Трансформационим процесима је потребно управљати, а за што бољу ефикасност неопходно је познавање елемената система и њихових међусобних релација (Бала, 2007).

Тренинг је, као и физичко вежбање, у најширем смислу, васпитни процес који траје више година. Часови тренинга су основни организациони облици рада у спортским клубовима. Захваљујући спортском тренингу, као научној дисциплини, тачно се зна шта се дешава у организму спортисте под утицајем врло напорног тренажног рада и великих напрезања током такмичења, шта се дешава у нервном систему током учења одређених техничких и тактичких знања, како припремити спортисте у условима висинског тренинга и на који начин осигурати квалитетну исхрану у условима аеробних и анаеробних оптерећења или оптерећења усмерених на развој снаге.

Спортски дух има исто значење што и „фер плеј“, или лојално поштовање писаних и неписаних правила. Он захтева великодушан став према противнику, а према судији безусловну дисциплину, затим представља коректно поштовање како у ситуацијама победе, тако и пораза.

На основу добијених резултата истраживања, може се закључити да се деца која се баве фудбалом разликују по постигнутим резултатима у тестовима за процену базичних моторичких способности – равнотежи, координацији, брзини, снази и прецизности у односу на децу која се не баве фудбалом. Узорак испитаника и варијабли је мали, али су постављене основе за даља истраживања која би обухватила већи узорак испитаника и варијабли, као и испитанике из различитих предшколских установа и фудбалских клубова.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић, В., Јанковић, А. (2006). *Фудбал – историја, теорија, методика*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Бачанац, Љ., Петровић, Н., Манојловић, Н. (2009). *Приручник за родитеље младих спортиста*. Београд.
- Бала, Г. (1991). *Развој моторичкој понашања деце*. Нови Сад: КИНЕСИС.
- Берар, М. (2002). *Моторичке активности предшколској деце*. Кикинда: Виша школа за образовање васпитача.
- Група аутора (2003). *Дечији спорт од праксе до академске области*. Београд.
- Ђурковић, З. (1995). *Методика физичкој васпитања деце предшколској узраси*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.
- Зациорски, В. М. (1975). *Физичка својства спортиста*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Јовановић, А. (2007). *Интегралности децеј развоја кроз игру*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Кукољ, М. (2006). *Антропомоторика*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Матић, М. (1978). *Час телесној вежбања*. Београд: НИП-Партизан.
- Рађеновић, Д. (1981). *Ушциј елементарних игара на развој способности и активности младих фудбалера*. Дипломски рад. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Родић, Н. (2012). *Методика настави физичкој васпитања 1*. Сомбор: Педагошки факултет у Сомбору.
- Томић М. (1984). *Развој физичких способности ионира (12–15 година старости) у фудбалу*. Дипломски рад. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Циновић-Којић, Д. (2002). *Физичко васпитање предшколској деце*. Београд: ЦИП.

Zoran Mijić, Ph.D.

Angela Mesaroš Živkov, Ph.D.

Bojan Matić, Specialist

**THE INFLUENCE OF BASIC TECHNICAL ELEMENTS
OF FOOTBALL ON THE MOTOR ABILITIES DEVELOPMENT
IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN**

Summary

Physical activity in the preschool period is very important for a healthy and balanced development of children. This is why it is of great importance to make physical activity an everyday part of a child's life, since in this way the child will form important habits, attitudes and values. With introducing children to physical exercise on a regular basis, we also develop their later need for exercise or sport activities, which is very important for a healthy way of living of both a child and an adult. Sport is undoubtedly an integral part of upbringing and it contributes to a homogeneous physical development of a child, prepares him/her for physiological strain, plays a part in building the child's will and character, and makes social adjustments easier. In order for a child to practice sports throughout life, correct and healthy habits and tendencies should be developed as early as possible. Since football can have an exceptionally beneficial influence on the proper physical development of children, it is included in the programs of physical exercise alongside other sports.

This transversal research was conducted on a sample of 45 preschool children from the preschool institution "Naše dete" from Šabac and the football club "Mačva". The total of 45 children was divided into 2 subsamples. The first group of children consisted of children who did not practice football (total of 25) and the second group consisted of children who practiced football (total of 20). The sample consisted of male respondents, average age of 6±6 months. The variable sample consisted of: 10 meter run with flying start, standing long jump, ball mastery and coordination, kicking a ball under a chair, standing on one leg 60 – "Flamingo". Based on the results obtained, it can be concluded that there are statistically significant differences between respondents in the favour of the group of children who practiced football in all the variables tested.

Key words: preschool age, technical elements of football, motor abilities, motor tests

Др Љиљана Крнета*
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Ливиа Ђармати, мастер
Зрењанин

UDC 159.946.3-053.4: 004.4'27
Оригинални научни рад
Рад примљен: 09. IX 2019.

МУЛТИМЕДИЈАЛНА ПОМОЋ У РАЗВОЈУ ГОВОРА ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ – ПРИКАЗ ИСТРАЖИВАЊА

САЖЕТАК: На интернету имамо велики избор мултимедијалних апликација које могу бити од помоћи васпитачима и родитељима у развоју говора деце предшколског узраста, учењу страног језика и богаћењу дечјег речника. Препричавањем мултимедијалних садржаја апликација и другог виртуелног дидактичког материјала, фонд речи и развој говорних способности код деце предшколског и школског узраста може да се унапреди на један интерактиван и занимљив начин.

У раду су представљени резултати истраживања о ставовима родитеља на тему мултимедијалних апликација на интернету и развоју дечјег говора помоћу њих. Истраживање је део мастер рада васпитача специјалисте Ливие Ђармати. Њен задатак је био да испита родитеље колико су заинтересовани да користе предности дигиталних медија у развоју говора своје деце и да ли су спремни да своје искуство поделе са другим родитељима и васпитачима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дете предшколског узраста, родитељи, васпитачи, мултимедијалне апликације на интернету, истраживање, резултати истраживања

1. Увод

Избор мултимедијалних апликација на интернету ограничен је њиховим квалитетом и родитељима је потребна стручна помоћ васпитача. У функцији израде завршног мастер рада васпитача специјалисте Ливие Ђармати испитали смо колико су родитељи заинтересовани за овакве облике сарадње. Родитељи имају своје креативне потенцијале које могу пренети деци, али родитељи очекују стручну подршку васпитача и педагошко-психолошких служби. О овим важним темама, кроз истраживање које представљамо детаљно, тражили смо повратну информацију из породичног окружења.

* ljiljanakrnet@gmail.com

2. Методологија истраживања

2.1. Проблем, предмет, циљ и задаци истраживања

У мастер раду бавили смо се истраживањем дигиталних медија, тј. како они као мултимедијална помоћ помажу родитељима у развоју говора код деце предшколског узраста. Родитељи су ти који деци треба да помогну у употреби дигиталних медија када раде на развоју говора, па смо проблем истраживања формулисали у облику питања: Да ли су и у којој мери родитељи информисани и заинтересовани да користе дигиталне медије као алате за помоћ у подстицању и развоју говора њихове деце? Да ли их васпитачи информишу о могућностима дигиталних медија на пољу развоја говора и богаћења речника, учења страног језика, говорних вежби и драмских активности?

На основу проблема истраживања, дефинисали смо и предмет истраживања. Предмет овог истраживања су начини и могућности примене нових дигиталних медија у породичном окружењу као алата за помоћ родитељима у циљу што разноврснијег и ефикаснијег утицаја на развој говора, богаћења речника и развоја интелектуалних способности њихове деце предшколског узраста. Задаци у истраживању били су у функцији операционализације циља.

2.2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је долажење до података који омогућавају да се сагледа феномен дигиталних медија као мултимедијалне помоћи родитељима у развоју говора њихове деце у породичном окружењу, као и спремност родитеља и васпитача за сарадњу у реализацији заједничких активности из области развоја говора уз помоћ дигиталних медија.

2.3. Задаци истраживања

- Испитати заинтересованост родитеља за примену дигиталних медија као мултимедијалног алата у развоју говора њихове деце;
- Испитати колико су родитељи заинтересовани да користе мобилни телефон да деци прикажу или испричају причу;
- Испитати колико су родитељи заинтересовани да користе интернет као извор едукативних садржаја за развој говора;
- Испитати да ли су родитељи заинтересовани за едукативне радионице на тему развоја говора њихове деце уз помоћ мултимедијалних садржаја;

- Испитати да ли су родитељи заинтересовани да међусобно размењују информације о квалитету и безбедности нових медија;
- Испитати на који све начин родитељи желе да буду информисани о употреби нових медија као помоћи у развоју говора њихове деце.

2.4. Хипотезе истраживања

Основна хипотеза:

- претпоставља се да дигитални медији имају велику улогу као мултимедијална помоћ родитељима у развоју говора своје деце у породичном окружењу, као и да су родитељи спремни за сарадњу са васпитачима у реализацији заједничких активности из области развоја говора уз помоћ дигиталних медија.

Посебне хипотезе:

- претпоставља се да су родитељи заинтересовани да користе дигиталне медије за развој говора своје деце у породичном окружењу;
- претпоставља се да су родитељи заинтересовани да учествују у стручним радионицама на тему развоја говора помоћу дигиталних технологија, а које су организоване од стране васпитача;
- претпоставља се да је већина родитеља заинтересована да размењује информације и искуства на тему развоја говора своје предшколске деце на тему мултимедијалних могућности медија, путем друштвених група на интернету;
- претпоставља се да би родитељи прихватили креирање личног или групног блога на тему позитивних и негативних утицаја дигиталних медија на развој говора предшколске деце.

2.5. Методе, технике и инструменти истраживања

У истраживању смо користили дескриптивне методе. Истраживачка техника је била анкетање, а одговарајући инструменти истраживања су анкетни упитник – скала процене „ликертовог“ типа. Применом ових инструмента добија се увид у којој мери су родитељи спремни и заинтересовани да користе могућности дигиталних медија у развоју говора и богаћењу речника њихове деце у породичном окружењу и уз стручну помоћ васпитача.

3. Резултати истраживања о ставовима родитеља на тему мултимедијалних апликација преузетих са интернета

Испитивањем је обухваћено 100 родитеља, у зимском и летњем семестру школске 2019/20. године. Истраживање је спроведено у следећим предшколским установама и Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди (Табела 1):

Табела 1: Структура узорка у истраживању

Назив установе	Број родитеља	%
ПУ „Цврчак“ – Зрењанин	35	35 %
ПУ „Црвенкапа“ – Зрењанин	35	35 %
ПУ „Драгољуб Удицки“ – Кикинда	20	20 %
ВШССОВ – Кикинда	10	10 %

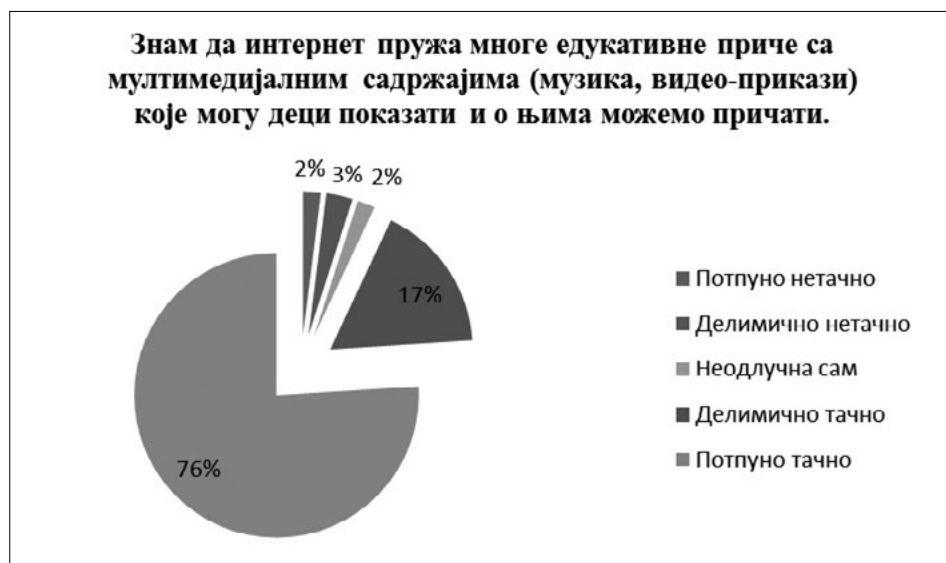
Добијене резултате истраживања детаљно смо анализирали и сумирали (укупан број или фреквенција одговора), дескриптивном статистиком описали и резултате приказали путем графикана (проценти).

Увидом у Графикон 1 констатујемо да је на тврдњу *Заинтересован/а сам да се информишем како да развијам његове говорне способности моје деце помоћу дигиталних медија*, 4 испитаника одговорило да се не слаже са тврдњом, 3 испитаника да је тврдња „Делимично нетачна“, 2 испитаника је неодлучно. 15 испитаника рекло је да се делимично слаже са тврдњом, док је највећи број, њих 76, рекло да је тврдња „Потпуно тачна“. Само 2 испитаника је неодлучно када је у питању ова тврдња.

Графикон 1 – *Заинтересован/а сам да се информишем како да развијам његове говорне способности моје деце помоћу дигиталних медија*

Увидом у Графикон 2 констатујемо да је на тврдњу *Знам да интернет пружа многе едукативне приче са мултимедијалним садржајима (музика, видео-прикази) које могу деци показати и о њима можемо причати*, 2 испитаника рекло да се у потпуности не слаже са тврдњом, 3 испитаника сматра да је тврдња „Делимично нетачно“, док је 2 испитаника неодлучно када је у питању ова тврдња. Већи број испитаника, њих 17, рекло је да је тврдња „Делимично тачна“, а највећи број испитаника, чак њих 76 од 100 испитаника, да се у потпуности слаже са тврдњом.

Графикон 2 – *Знам да интернет пружа многе едукативне приче са мултимедијалним садржајима (музика, видео-прикази) које могу деци показати и о њима можемо причати*

Увидом у Графикон 3 констатујемо да је на тврдњу *Знам да мобилни телефони могу бити платформа за едукативне апликације намењене бојаћењу речника деце предшколској узрасца, од укупно 100 испитаних, њих 7 се не слаже са овом тврдњом (3 испитаника рекло је да је тврдња потпуно нетачна, док је њих 4 рекло да је делимично нетачна), а 8 испитаника одговорило је да је неодлучно. Ипак највећи број испитаника рекао је да је тврдња тачна, 17 испитаника рекло је да је тврдња „Делимично тачна“, а 68 испитаника од 100, рекло је да је тврдња „Потпуно тачна“.*

Као и у претходним тврдњама, тако и овде, већина родитеља зна како мобилни телефони могу да послуже као платформе за едукативне апликације које су намењене да код деце богате речник. Наравно,

такође су рекли да они децу никада сами не остављају да користе мобилне телефоне, него само уз њихов надзор и то искључиво када је у питању нека едукативна апликација, или неке едукативне игре на телефону које богате речник и исправљају грешке у говору код њихове деце.

Веома мали број испитаника, свега 7 % сматра као и у претходним тврњама, да не зна колико мобилни телефони, компјутери и сл., могу да им помогну да код деце развију говор и како да га богате уз помоћ апликација.

Графикон 3 – Знам да мобилни телефони могу бити платформа за едукативне апликације намењене богаћењу речника деце предшколског узраста

Увидом у Графикон 4 констатујемо да је на тврдњу *Знам да постоје апликације за учење странијезика*, од 100 испитаника, њих 97 (89 испитаника рекло је „Потпуно тачно“, а 9 „Делимично тачно“) рекло да је упознато да постоје разне апликације уз помоћ којих деца могу да уче стране језике и да их исто тако и примењују, док је мали број, свега 1 % рекао да је ова тврдња „Потпуно нетачна“, што значи да родитељ није упознат да може да скине апликације и да уз помоћ њих његово дете учи страни језик који жели, од почетног нивоа, до напреднијег. 1 % испитаника је неодлучан, јер није сигуран да ли апликација постоји и колико је поуздана да је дете користи за учење страног језика.

Графикон 4 – Знам да постоје апликације за учење страног језика

Увидом у Графикон 5 констатујемо да је на тврдњу *Знам да постоје апликације за јоворне вежбе*, 79 родитеља рекло да је тврдња у потпуности тачна, а 15 да је „Делимично тачна“, док је 1 испитаник рекао да је тврдња потпуно нетачна, а 2 да је „Делимично нетачна“. 3 испитаника рекло је да је неодлучно, а велики број (94 %) примењује апликације у отклањању говорних грешака код своје деце.

Графикон 5 – Знам да постоје апликације за јоворне вежбе

Увидом у Графикон 6 констатујемо да је на тврдњу *Дигиталне медије користим за мултимедијалне садржаје из развоја говора: музику, слике, посећу виртуелној библиотеци*, 7 испитаника рекло да је она нетачна (2 испитаника да је „Потпуно нетачна“, 5 испитаника да је „Делимично нетачна“), док је њих 8 неодлучно када је ова тврдња у питању. Велики број испитаника (38 њих) рекао је да је тврдња делимично тачна, док је највећи број (47 њих) рекло да је тврдња „Потпуно тачна“.

Већи број родитеља (85 %) користи дигиталне медије за развој говора код своје деце, тако што слуша музику и учи песмице уз разне апликације и покрете које садржај пружа, описује разне слике (бајка у сликама, опис неког предмета, које је доје и сл.), посећује виртуелну библиотеку, чита деци бајке које немају у писаној форми и приказује им слике и слично. Мали број испитаника, њих 7 %, не користи мултимедијалне садржаје како би код деце развио говор, док њих 8 % није баш сигурно колико апликације које користе помажу њиховом детету.

Графикон 6 – *Дигиталне медије користим за мултимедијалне садржаје из развоја говора: музику, слике, посећу виртуелној библиотеци*

Увидом у Графикон 7 констатујемо да је на тврдњу *Дигиталне медије моје дете користим за играње видео игрица о којима после разговарамо*, велики број њих, тј. 60 испитаника имало негативан став на ову тврдњу (45 да је потпуно нетачна, а 15 да је делимично нетачна), док је 9 испитаника неодлучно у вези са овом тврдњом. 26 испитаника рекло је да је ова тврдња делимично тачно, а њих 5 да је потпуно тачна, што говори да 5 % користи дигиталне медије само за видео игрице, а 26 % поред игрица, користи и едукативне апликације, осталих 69 % ипак не користи

дигиталне медије за игрице, осим када су у питању игрице едукативног карактера, па о њима може да се прича и развија дечји говор кроз игру.

Графикон 7 – Дигиталне медије које дете користи за играње видео игрица о којима после разговарамо

Увидом у Графикон 8 констатујемо да је на тврдњу *Заинтересован/а сам да присуствујем стручној радионици о развоју јовора у породичном окружењу*, 4 испитаника рекло да није заинтересовано да присуствује стручној радионици о развоју говора у породичном окружењу (3 да нису заинтересована, а 1 да је делимично незаинтересован), док је 5 неодлучно. Највећи број испитаника (9 је рекло да је тврдња „Делимично тачна“, а 82 да је у потпуности тачна) заинтересован је да похађа стручну радионицу.

Графикон 8 – Заинтересован/а сам да присуствујем стручној радионици о развоју јовора у породичном окружењу

Увидом у Графикон 9 констатујемо да се на тврдњу *Заинтересован/а сам да на друштвеним мрежама на интернету размењујем информације и искуства о помоћи и могућностима дигиталних медија на развоју говора*, 9 испитаника изјаснило као потпуно незаинтересовано, а 3 да је делимично незаинтересовано за размену знања на друштвеним мрежама, док је њих 9 неодлучно, јер су спремни да дају искуства и информацију у случају да им неко то тражи на друштвеним мрежама, али они сами нису иницијатори покретања нових тема на друштвеним мрежама.

Велики број родитеља (њих 79, од који је 16 делимично заинтересовано, а 63 у потпуности заинтересовано) изразио је жељу да свако своје искуство, како позитивно тако и негативно, искаже и подели са другима на својим друштвеним мрежама како би помогли другим родитељима и саветовали их како да унапреде развој говора деце уз помоћ дигиталних медија и како они утичу на развој детета уопште.

Графикон 9 – *Заинтересован/а сам да на друштвеним мрежама на интернету размењујем информације и искуства о помоћи и могућностима дигиталних медија на развоју говора*

Увидом у Графикон 10 констатујемо да је на тврдњу *Заинтересован/а сам да креирам лични или групни блог на коме ћу исајати на тему искуства позитивних и негативних утицаја*, од 100 испитаника, 81 рекао да није заинтересован да сам креира лични ни групни блог (44 одговорило је да је тврдња у потпуности нетачна, а 37 да је делимично нетачна), док је њих 2 рекло да су неодлучни када је ова тврдња у питању, јер не би направили свој блог нити лични, али би помогли и поделили своја искуства са неким ко ће то објавити на свом блогу. Веома мали број, свега њих 17 рекло је да јесу заинтересовани, неки делимично (9 испитаника), а неки у потпуности (8 испитаника).

По овој тврњи и одговорима може се видети да је мали број спреман да на себе преузме још један посао, а то је вођење блога, иако знају и свесни су да је то нешто што би осталим родитељима веома значило. Родитељи су спремни да изнесу своја искуства на друштвеним мрежама у виду помоћи, коментара и сл., али мали број је спреман и да таква искуства и нова знања изнесе на личним или групним блоговима.

Графикон 10 – Заинтересован/а сам да креирам лични или групни блог на коме ћу писати на тему искуства позитивних и негативних утицаја

Хипотезе које смо потврдили истраживањем су:

- претпоставља се да су родитељи заинтересовани да користе дигиталне медије за развој говора своје деце у породичном окружењу – према резултатима истраживања можемо рећи да је чак 91 % родитеља заинтересован да користи дигиталне медије и путем њих помогне у развоју говора деце и да у слободно време, заједно са децом, чита мултимедијалне сликовнице, библиотеке, разне едукативне софтвере и сл.;
- претпоставља се да су родитељи заинтересовани да учествују у стручним радионицама на тему развоја говора помоћу дигиталних технологија, а које су организоване од стране васпитача – 91 % родитеља похађа и прати када се које радионице одржавају и похађају, јер су заинтересовани да науче нешто ново и тако помогну својој деци, да уз помоћ дигиталних технологија, богате речник и исправљају говорне грешке;

- претпоставља се да је већина родитеља заинтересована да размењује информације и искуства на тему развоја говора своје предшколске деце на тему мултимедијалних могућности медија, путем друштвених група на интернету – 79 % испитаника размењује лична искуства и знање са другима путем друштвених мрежа. Такође, дају савете, обавештавају како је њихово дете напредовало уз помоћ којих мултимедијалних могућности и слично.

Хипотеза која није потврђена је „Претпоставља се да би родитељи прихватили креирање личног или групног блога на тему позитивних и негативних утицаја дигиталних медија на развој говора предшколске деце“ – 81 % родитеља није спреман да креира лични или групни блог, иако су спремни да путем друштвених мрежа изнесу своја искуства и информације које имају. Родитељи сматрају да креирање личног блога одузима много времена и да је то за њих „додатни посао“ за који нису спремни. Мали број њих, свега 17 %, спреман је да креира свој блог и пише на тему позитивних и негативних утицаја дигиталних медија на говор деце.

4. Закључна разматрања

Након завршеног истраживања закључили смо да су родитељи спремни за сарадњу са васпитачима у реализацији заједничких активности из области развоја говора уз помоћ дигиталних медија. Мали број родитеља није упознат са могућностима које пружа интернет и сматра да на развој говора деце највише утичу они сами и околина, односно непосредно окружење. Занимљиво је да родитељи дигиталне медије спонтано користе за развој говора код своје деце, тако што слушају музику и на тај начин уче песмице уз разне апликације и покрете који садржај пружа, описују разне слике (бајка у сликама, опис неког предмета, које је доје и сл.), посећују виртуелну библиотеку, читају деци бајке које немају у писаној форми и приказују им слике и слично.

Већина анкетираних родитељи није спремна да креира лични блог или групни, јер би им редовна активност „дељења“ искуства на овај начин, одузимала време и захтевала додатно ангажовање и одговорност. Родитељи су спремни да деле своја искуства путем друштвених мрежа, а ми се надамо да ће ово мало истраживање послужити будућим генерацијама мастер студената да промишљају своја истраживања о овој актуелној теми.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић, Н. (2008). *Деце и рачунар у породици и децем вршићу*. Београд: Беокига.
- Васић, С. (1968). *Говор вашеј деце*. Београд: Просвета.
- Гоне, Ж. (1998). *Образовање и медији*. Београд: Клио.
- Даниловић, М. (2003). Могућности и значај примене компјутерских игара и симулације у образовном процесу. *Зборник Института за педагошка истраживања*. Београд: Институт за педагошка истраживања, бр. 35, 180–187.
- Зиндовић-Вукадиновић, Г. Р. (1997). *Визуелни језик медија*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Игњатовић-Савић, Н. (2003). *Развој јовора код деце*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Мићевић-Карановић, Ј., Месарош-Живков, А., Павлов, С. (2019). *Академско писање*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Мићевић-Карановић, Ј., Маљковић, М., Месарош-Живков, А., Крнета, Љ., Павлов, С., Бркљач, Т. (2020). *Идентификовање и одстицање даровитости деце предшколској узрци*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Крнета, Љ. (2018). *Од играчке до рачунара – Приручник за студенте струковних студија за образовање васпитача*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Крнета, Љ. (2019). *Деце и медији – Приручник за студенте мастер студија за образовање васпитача*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Крнета, Љ. (2020). *Интернет за васпитаче – Приручник за студенте струковних студија за образовање васпитача*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Миленковић, С. (2007). *Медијска култура*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Потер, Џ. (2008). *Медијска писменост*. Београд: Клио.
- Речицки, Ж., Гиртнер, Ж. (2002). *Деце и компјутер*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Халачев, С. (2000). *Садржај сликовница као прилог развоју самооуздања у деце*. Загреб: Књижнице града Загреба.

Електронски извори:

<http://www.roditelj.org/2009/11/01/sa-koliko-godina-za-kompjuter/>

<http://www.maligenijalci.com/jednostavne-zagonetke/>

<https://zelenaucionica.com/brzalice/>

<http://www.oskosta.org/brzalice.html>

<http://decijisnovi.com/>

Ljiljana Krneta, Ph.D.

Livia Đarmati, M.A.

MULTIMEDIA HELP IN ENCOURAGING SPEECH DEVELOPMENT IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN – RESEARCH REVIEW

Summary

The internet offers a wide selection of multimedia applications which preschool teachers and parents can use to encourage preschoolers' speech development, support their foreign language learning and help them enhance their vocabulary. By retelling multimedia contents of applications and other virtual didactic materials, the vocabulary can be enlarged and the development of speaking abilities in preschool and school children improved in an interactive and stimulating way. In this article, the author presents the results of a research on the attitudes of parents towards multimedia web applications and their use in encouraging speech development in children. The research conducted was part of a master's thesis of Livia Đarmati, Early Childhood Education Specialist. Her goal was to examine the parents' readiness to use the advantages of digital media in developing their children's speech and their willingness to share their experience with other parents and preschool teachers.

Key words: preschool-aged child, parents, preschool teachers, multimedia web applications, research, research results

УТИЦАЈ МОНТЕСОРИ ВАСПИТАЧА НА ВРШЊАЧКУ ПОДРШКУ ДЕЦЕ СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ ТОКОМ ПЕРИОДА ТРАНЗИЦИЈЕ ИЗ ВРТИЋА У ШКОЛУ

САЖЕТАК: Циљ овог истраживања је да се утврди да ли постоје разлике у ефектима утицаја особина Монтесори васпитача на вршњачку подршку деце са тешкоћама у развоју, током периода транзиције, у односу на васпитаче који васпитно-образовни процес реализују на традиционалан начин (Модел „А“ и Модел „Б“).

Узорак је чинило 41 дете које је било обухваћено примењеним Монтесори програмом у вртићу „Пчелица“ у Кикинди и 52 деце која су васпитно-образовни рад похађала по традиционалним моделима у вртићима у више градова у Србији.

За потребе истраживања конструисан је Упитник којим се процењује утицај васпитача на вршњачку прихваћеност деце са тешкоћама у развоју. Упитник садржи 20 питања која чине пет Суптестова. Резултати истраживања показују да постоје статистички значајне разлике код неколико тврдњи између испитаника који су обухваћени примењеним Монтесори програмом у односу на децу која су обухваћена васпитно-образовним програмима: Моделом „А“ и Моделом „Б“. Закључак је да особине Монтесори васпитача позитивно утичу вршњачку прихваћеност деце са тешкоћама у развоју.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: примењени Монтесори програм, деца предшколског узраста, васпитачи

1. Особине васпитача у примењеном Монтесори програму

Монтесори васпитач – у процесу васпитања и образовања има улогу водича и организатора, некога ко дискретно и ненаметљиво помаже деци. Он је дизајнер окружења, демонстратор, модел понашања и посматрач индивидуалног дечјег развоја. Монтесори васпитач води индиректно, осигуравајући боравак детета у сигурном и позитивном окружењу, припремајући средину, набављајући материјале и организујући ситуације које воде ка учењу са тим истим материјалом. У процесу васпитања и образовања, Монтесори васпитач мора допустити детету да само изграђује своје особености, проналази свој сопствени ритам и само одлучује (Philipps, 1999, према: Радловић Чубрило и Костић, 2016).

* ivka.skapik@outlook.com

Монтесори васпитачи су особе које су узор деци. Она се угледају на њено понашање, изглед, гест и мимику, избор речи и тон гласа. Деца прилагођавају своје понашање понашању васпитача и у том правцу су им потребне одреднице које ће их усмерити ка томе. Монтесори васпитач мора бити ведро, весела и добро расположена особа, нежна, суздржана, пажљива у говору и кретњама, мирна, стрпљива, чиста и уредно одевена. Најважнија особина ових васпитача је доследност, а важно је и поверење у децу. Деци свакодневно то својим поступцима васпитач треба да доказује. То значи да васпитач деци која су обухваћена (Монтесори програмом и примењеним програмима у редовним вртићима и у вртићима са елементима овог програма) допусти самосталност, али притом има преглед над ситуацијом како би могао деловати ако је и кад год је то потребно. Монтесори васпитач је мост између детета и околине. Он води дете од вежбе до вежбе, показује му руковање материјалом и притом посматра, процењује и документује дечје потребе и припрема околину примерену његовом развојном нивоу. Не кажњава и не похваљује. У Монтесори педагогији дете не греша, грешке чини само док не достигне прави ниво свог развоја и то није разлог за кажњавање, али ни за похвалу ако ради исправно, јер то значи да је дете достигло свој индивидуални ниво развоја (Philipps, 1999). Монтесори васпитач с једне стране мора бити способан да помогне детету кад год за то постоји потреба, а с друге стране се морати знати да процени границу докле треба давати подршку и када активности треба у потпуности препустити детету. Када дете постане активно, васпитач мора постати пасиван, али ипак будно пазити на ситуацију (Јарговић, 2007). Он мора проћи личну, стручну и унутрашњу припрему за рад. Личну припрему чине развијање стабилне личности и доследност у понашању, његовом изгледу и комуникативности. Стручна припрема састоји се од стицања знања о себи самом као човеку, о развојним нивоима развоја детета, о Монтесори материјалу и начинима на који се користи, важан део усавршавања је учење опажања и посебно се увежбава индиректно подстицање детета и не мешање у његов рад. Потребно је да сваки Монтесори васпитач изврши и унутрашњу припрему за рад која се састоји од развијања стрпљивости, прихватања деце онакве каква јесу, поштовања према деци, једнаке брижности и нежности за сву децу и усавршавања свог понашања до узорности јер га деца непрестано посматрају и он им служи као узор за идентификацију (Philipps, 1999).

Закључујемо да се, пре свега, истиче значај заинтересованости васпитача за дете са којим ради, поштовања и поверења у његове снаге, при чему се подразумева да је љубав према детету дисциплинована

и разумна, да се поштовање односи на интуитивно уживљавање у дечје мисли и осећања, да се при постојању поверења у дете и његове способности, оно пусти да само уочава и исправља погрешке у свом раду. Када је реч о физичком изгледу васпитача, он не сме својим начином одевања да одвлачи пажњу детета, него је неопходно да буде примерно и опуштено одевен. Он мора да буде доследан како би деца могла да спознају своје границе и да поседује ауторитет, при чему се подразумева неопходна подршка детету које је у стању неравнотеже, склоно неред и ометању. Такође, он мора да буде стручан, да поседује знања из психологије о основним начелима Монџесори методе, материјала и начинима њиховог коришћења. Треба да познаје и методологију педагошког истраживања, технике истраживања и механизам експериментисања. Све то су заправо претпоставке за његову вештину индиректног вођења, која подразумева вештину да наслути и препозна периоде посебне осетљивости код детета и да му понуди прави материјал (Мижайловић, 2004).

Марија Монџесори је своје васпитаче припремала одржавањем курсева, а први курс је одржала за италијанске учитеље, на ком су присуствовали и студенти из девет европских земаља. Године 1913. одржан је међународни курс у Риму, којем су осим италијанских, присуствовали и студенти из Европе, Америке, Африке и Индије, након ког је она наставила да путује по свету и да држи своја предавања (Мижайловић, 2004). Пракса акредитованих Монџесори васпитача примењује се у свету. У Србији је неопходно стећи сертификат како би васпитачи могли да раде у Монџесори вртићу или у вртићима који васпитно-образовни рад реализују по примењеним програмима.

Основни пут формирања Монџесори васпитача, заправо представља пут самоизграђивања личности, стицања врлина и овладавања собом. Усавршавање васпитача наставља се кроз свакодневна искуства која стичу у свом раду, јер они прате децу, воде белешке о својим запажањима, а на тај начин вреднују свој рад и отклањају недостатке у њему.

Из наведеног, можемо нагласити и чињеницу да у средишту Монџесори педагогије стоји дете са својим индивидуалним стремљењима ка независношћу и активној изградњи сопствене личности, те су слобода и самосталност централни и неиздвојиви сегменти Монџесори педагогије (Монџесори, 2001). Монџесори васпитач је узор детету, јер његове професионалне и личне особине, између осталог, чине и то да дете прихвата различитости, да смирено и доследно посматра децу у активностима и да им пружа подршку када се за то укаже потреба, али у исто време да верује у капацитете друге деце. Планирање

и програмирање не егзистирају као самостални ентитети, већ су прилагођени и полазе од потреба сваког појединачног детета. Програми не долазе „одозго“ као императивна датост, већ се развијају и креирају у заједничком деловању деце и васпитача. Не постоји предшколски програм који би могао универзално да се примени на све вртиће, односно на свако дете. Деца се у периоду најинтензивнијег психофизичког развоја по многим особинама више разликују него што су слична, па самим тим применом унапред конципираних и крутих програма, деци се ускраћује право на различитост независно од тога којој популацији деце припадају. Униформисаност и предвидљивост програма дехуманизује природни развој деце и ставља их у концепт шаблонизације што инхибира дечје дивергентно и конвергентно мишљење. Или, боље речено, депривира га у погледу когнитивних потенцијала (Кojić Grandić i Мајstorović, 2017). Примењени Монтесори програм омогућује холистички приступ детету, а што погодује деци са тешкоћама у развоју. У овом програму могуће је примењивати индивидуални образовни план и план транзиције из вртића у школу.

2. Транзиција деце са сметњама у развоју из вртића у школу

Један од најважнијих догађаја у животу сваког детета јесте полазак у школу. Оно треба да се прилагоди новом начину живота, замени ауторитет васпитача за ауторитет учитеља и одговори на захтеве школског система као и да потпуно промени распоред дневних и животних активности.

За дете са сметњама у развоју полазак у школу је веома потресан и тежак животни догађај, те зато многа деца са тешкоћама у развоју не показују припремљеност за школу и не могу успешно да остваре захтеве. Веома је важно да се детету са тешкоћама у развоју обезбеди додатна помоћ и подршка за превазилажење и физичких и социјалних препрека, не само у васпитно-образовном процесу него и у обављању дневних животних вештина које су неопходне за успешно укључивање у друштвену заједницу. Како би дете са тешкоћама у развоју било на адекватан начин припремљено за полазак у школу, неопходно је да претходно буде укључено у припремни предшколски програм како би се тиме истакао значај ране инклузије. Овим се остварује први корак укључивања детета у друштво и социјалну заједницу, чиме се доприноси остварењу инклузивних принципа (Vukobrat, 2016).

Свако дете треба да достигне одређени ниво развоја физичког, социјалног, афективног и интелектуалног. Дете мора да буде способно да одржи пажњу у трајању од 45 минута, да са другом децом активно учествује у активностима, да је способно да разуме и репродукује

наставни програм, да успостави односе са вршњацима, са учитељем тј. да је способно да размишља, разуме и учи типичне школске садржаје.

За дете које има тешкоће у развоју ово представља велик изазов што указује на неопходност ране инклузије као увода у припрему деце са тешкоћама у развоју за транзицију из вртића у школу која их очекује.

Веома је важно детету које има тешкоће у развоју и које се припрема за школу обезбедити додатну помоћ и подршку. Додатна подршка односи се на помоћ детету у превазилажењу физичких и социјалних препрека које отежавају детету обављање свакодневних животних активности, а које су веома важне за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање.

Све наведено реализује се кроз индивидуални-образовни план (ИОП) који се заснива на Правилнику о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање. Ово је документ који обезбеђује детету стварање услова за остварење образовних и васпитних циљева за децу којој је потребна помоћ у складу са њиховим интелектуалним могућностима. Уз помоћ ИОП-а стручњаци одређују које су дететове интелектуалне, емоционалне, социјалне и физичке развојне могућности и утврђује се колика је тежина тешкоће због које је детету потребна помоћ. Затим се одређују циљеви које дете треба да постигне за одређени временски период. Ово се одређује недељно, месечно или за једно полугодиште (Vukobrat, 2016).

У исто време, овај процес јесте професионални и људски изазов за васпитаче, дискурс у коме родитељи / старатељи / породица, могу да осете сигурност, јер се због добробити њиховог детета користе сви расположиви ресурси како би се стекли услови да дете учи, да дете стиче искуства, да се социјализује, да развија комуникативне способности и др.

Васпитач дефектолозима и логопедима (стручњацима за додатну образовну подршку) може дати повратну информацију о ефектима конкретизованих препорука и о томе шта је реално могуће имплементирати у планирање и програмирање васпитно-образовног рада са децом са тешкоћама у развоју (Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, *Сл. гласник РС*, бр. 80/2018).

Наведено пружа прилику да се васпитно-образовни приступи у раду са овом децом мењају у ходу, а у корист / добробит детета, јер се полази од тога шта дете може и које су његове јаке стране. Компензацијом се јаке стране детета могу искористити за подстицање његовог

интересовања за интеракцију са вршњацима, учење, стицање вештина и знања како би оно постало што функционалније и психофизички максимално било припремљено за нови изазов који са собом носи полазак у школу.

Закључујемо да је ово могуће остварити детаљно разрађеним плановима. Планови се заснивају на: (а) применама мере индивидуализације или примени ИОП-а; (б) тимском раду у предшколској установи; (в) додатној подршци деци, родитељима / старатељима, васпитачима, стручним сарадницима, педагошким асистентима и др., а коју у складу са законом реализују дефектолози и логопеди у школама за ученике са сметњама у развоју; (г) сарадњи предшколске установе са родитељима; (д) додатне обуке васпитача са смерницама за рад са децом са сметњама у развоју и стицањем компетенција за њихову припрему за полазак у школу. Значајну улогу у идентификованим факторима за припрему деце са развојним сметњама за полазак у школу имају и вршњаци типичног развоја и њихове породице и други фактори (Markov, 2020).

Циљ овог истраживања је да се утврди да ли постоје разлике у ефектима утицаја особина Монтесори васпитача који реализују васпитно-образовни процес на вршњачку подршку деце са тешкоћама у развоју, током периода транзиције, у односу на васпитаче који васпитно-образовни процес реализују на традиционалан начин (Модел „А“ и Модел „Б“).

3. Метод

3.1. Узорак истраживања

Укупан број испитаника чини 93 детета која похађају вртић „Пчелица“ у Кикинди и вртиће у више места у Србији.

Експерименталну (Е) групу узорка чине деца типичног развоја која похађају примењени Монтесори вртић „Пчелица“, њих укупно 41.

Контролну (К) групу узорка чине деца типичног развоја осталих вртића који се налазе у Србији. За други узорак васпитачи су попунили укупно 52 упитника.

Израчунати Хи квадрат тест $\chi^2 = 1,305$ на нивоу значајности $p = 0,254$ (df 1) указује да је узорак уједначен према броју испитаника из Е и К групе.

Што се тиче пола деце експерименталне (Е) групе, наводимо да је 21 дете мушког пола, а 20 деце женског пола.

Што се тиче пола деце контролне (К) групе, можемо рећи да је 32 деце мушког пола, а 20 деце женског пола.

3.2. Инструментни исцраживања и процедура

Инструмент (Шкапик, 2020) је упитник који је конструисан за потребе овог истраживања, а који су за испитанике попуњавали васпитачи који раде по примењеном Монџесори програму и по традиционалном „А“ и „Б“ моделу у више места широм Србије.

Васпитачи који раде по примењеном Монџесори програму су попунили упитнике за сву децу из својих група. Васпитачи из осталих вртића, методом случајног узорка, попунили су од два до пет упитника за децу из своје групе.

Основни метод је неексперименталан – анкетно истраживање на узорку.

Упитник је састављен од листе пажљиво изабраних, јасно и правилно формулисаних питања, конструисаних у циљу овог истраживања. Основ за развијање упитника била су теоријска знања наведена у теоријском делу рада, али и претходно спроведено пилот истраживање са 9 васпитача са којима је обављен интервју са дефинисаним основним питањима, укупно 35 питања и могућношћу одговора на њих. Од укупног броја питања из интервјуа постављених васпитачима, као погодним за истраживање, а у складу са циљем истраживања, издвојено је укупно 20 тврдњи.

Коначни упитник је конципиран тако да су васпитачи процењивали ефекте свог утицаја на децу типичног развоја да прихвате вршњаке са сметњама у развоју током транзиције из вртића у школу. Они су на основу својих искустава одговорали на постављена питања која су формулисана у складу са циљем истраживања. Анкетирање је било анонимно и затвореног типа. Испитаници су бележили степен слагања или неслагања са наведеном тврдњом – „да“; „понекад“; „никад“, уносећи знак X у одговарајућу колону, уз могућност кратког коментара. Упитник се састоји од 5 Суптестова.

3.3. Статистичка обрада података

Статистичка обрада података извршена је у пакету SPSS 23.

У оквиру дескриптивне статистичке обраде података коришћемо: фреквенције, проценте и статистичка закључивања, то јест значајност разлика међу фреквенцијама. Резултати су обрађени и квалитативно на основу одговора које су дали анкетирани испитаници – васпитачи за предшколску децу која похађају примењени Монџесори и класичне програме у Србији.

Поред дескриптивне статистике, кориштен је т-тест за независне узорке, који се употребљава за поређење средње вредности две

независне групе узорака, исте зависне променљиве, особина мерених у две различите групе.

4. Резултати истраживања и интерпретација резултата

Након детаљне обраде и сумирања података, дошли смо до одређених резултата које дискутујемо у овом делу рада.

Табела 1 – *T-тест* Вршњачка подршка деци са сметњама у развоју приликом доласка у вртић – резултати по васпитно-образовним групама

Тврдња	Програм	N	F	M	df	t	p
Тврдња 1	М	41	53,722	3,00	91	19,640	0,000
	Т	52		1,83	51,000		
Тврдња 2	М	41	1,231	2,78	91	-0,558	0,578
	Т	52		2,83	81,984		
Тврдња 3	М	41	20,062	2,83	91	2,104	0,033
	Т	52		2,63	90,999		

Увидом у Табелу 1 Суптеста 1, Вршњачка подршка деци са сметњама у развоју приликом доласка у вртић – резултати по васпитно-образовним групама, констатујемо да код две тврдње постоје статистички значајне разлике у прилог група које су обухваћене примењеним Монтесори програмом у вртићу „Пчелица“ у Кикинди.

За прву тврдњу која гласи: „Подстичем дете да прилази вршњаку са сметњама у развоју и да га поздрављива“, можемо уочити да је $p = 0,000$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

Овај резултат је очекиван, јер деца у примењеном Монтесори програму брину једна о другима. Ова деца од првог дана боравка подстицана су да се у односу на другу децу понашају емпатично и про социјално и да свако дете има позитивне особине. У том контексту се она без предрасуда обраћају једна другој, поздрављају независно од тога да ли су деца са или без развојних сметњи (Montessori, 2003).

Констатујемо да су сви програми у којима је у центру збивања дете, а тренутно се у Србији спроводи Нови правилник о предшколском васпитању и образовању, који се заснива на пројектном планирању, управо међу децом подстичу комуникацију засновану на толеранцији (Pavlović-Breneselović i Krnjaja, 2017).

За другу тврдњу која гласи: „Вршим утицај на дете да помаже вршњаку да се пресвуче и остави ствари на своје место“, можемо уочити да је $p = 0,578$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За трећу тврдњу која гласи: „Утичем на дете да са њим улази у радну собу“, можемо уочити да је $p = 0,033$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Овај резултат је очекиван и у складу је са резултатима добијеним у студијама које се баве применом Монџесори програма и ефектима вршњачке подршке у односу на дете са сметњама у развоју (Kojić-Grandić i Majstorović, 2017), где се истиче и Ређо Емилија програм као флексибилнији у односу на Монџесори модел, али подједнако прихватљив кад је у питању холистички приступ детету и интегрисано учење.

Табела 2 Подршка дејствију са смејњама у развоју током реализације активностии – резултатии то васијийно-образовним програма

Тврдње	Програм	N	F	M	df	t	p
Тврдња 4	М	41	4,405	2,85	91	1,018	0,302
	Т	52		2,77	90,591		
Тврдња 5	М	41	4,056	2,73	91	1,018	0,321
	Т	52		2,63	88,722		
Тврдња 8	М	41	1,516	2,66	91	0,989	0,543
	Т	52		2,60	87,173		
Тврдња 11	М	41	102,085	2,93	91	4,623	0,000
	Т	52		2,50	77,301		
Тврдња 16	М	41	16,638	2,93	91	1,867	0,053
	Т	52		2,79	87,576		

Увидом у Табелу 2 Суптеста 2, Подршка детету са сметњама у развоју током реализације активности – резултати по васпитно-образовним групама, констатујемо да код две тврдње постоје статистички значајне разлике у прилог група које су обухваћене примењеним Монтесори програмом у вртићу „Пчелица“ у Кикинди.

За прву тврдњу која гласи: „Подучавам ово дете да га подстиче у активностима, али такође и да га пушта да самостално ради“, можемо уочити да је $p = 0,302$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За другу тврдњу која гласи: „Подстичем дете да га бодри да открије грешку у активности и да реши проблем“, можемо уочити да је $p = 0,321$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За трећу тврдњу која гласи: „Подучавам ово дете да га подстиче да више посматра него слуша и да учествује у активностима“, можемо уочити да је $p = 0,543$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За четврту тврдњу која гласи: „Утичем на ово дете да га подстиче да учи из онога што их окружује“, можемо уочити да је $p = 0,000$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Овај резултат је такође очекиван, јер се принципи Монтесори програма заснивају на чињеницама да деца уче (упијајући ум) из свега оног што их окружује, притом им помажу не само васпитачи и други одрасли, већ и вршњаци и старија деца из групе (Montessori, 2003; Lilard, 2016).

За пету тврдњу која гласи: „Подучавам ово дете да стоји по страни када процени да је вршњак којем даје подршку пронашао све што му је потребно за активност“, можемо уочити да је $p = 0,053$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Према Монтесори педагогији, одрасла особа, старије дете из васпитно-образовне групе или вршњак, тек кад утврди да је дете искористило све могућности и ресурсе да реши задатак, подржаће га у извршавању задатка. Дете ће само уз низ покушаја и дивергентно размишљање тражити решење. У исто време ће у једном моменту моћи да рачуна на безрезервну подршку детета из васпитно-образовне групе, али уз претходну велику слободу избора (Srpska Montessori Asocijacija, n.d.).

Табела 3 – Т-шесџ Подршка деци са смејњама у развоју њриликом сџварања радних навика и заједничкој живојиа у вршњичким условима – резулџајии њо васијийно-образовним ѓрујама

Тврдње	Програм	N	F	M	df	t	P
Тврдња 6	М	41	99,097	2,95	91	5,075	0,000
	Т	52		2,42	65,447		
Тврдња 9	М	41	26,132	2,80	91	2,572	0,010
	Т	52		2,56	90,973		
Тврдња 19	М	41	48,005	2,93	91	2,877	0,003
	Т	52		2,69	83,306		
Тврдња 20	М	41	22,825	2,90	91	2,108	0,030
	Т	52		2,73	88,900		

Увидом у Табелу 3 Суптеста 3, Подршка деци са смејњама у развоју њриликом сџварања радних навика и заједничкој живојиа у вршњичким условима – резулџајии њо васијийно-образовним ѓрујама, констатујемо да постоје статистички значајне разлике у прилог група које су обухваћене примењеним Монџесори програмом у врџићу „Пчелица“ у Кикинди.

За прву тврдњу која гласи: „Вршим утицај на ово дете да га усмерава да предмете остави на место предвиђено за одлагање предмета“, можемо уочити да је $p=0,000$, што значи да постоји статистички значајна разлика између наших група испитаника. Постоји статистички значајна разлика између експерименталне (Е) и контролне (К) групе.

Овај резултат је очекиван јер се Марија Монџесори у свом делу *Уиџајући ум* осврће на шест периода осетљивости, као један од тих периода осетљивости, она издваја „ред“.

Марија Монџесори говори да „ред“ не означава потребу за уредношћу као код одраслих, већ потребу детета за доследношћу, за устаљеним распоредом ствари у просторији, како би се лакше оријентисало. Познато је да дете у периоду од прве до треће године живота

не подноси добро промене као што су размештај у просторијама или прелазак са једног места у други животни амбијент. Дете очекује да ће одређене предмете наћи тамо где их је последњи пут видело и када то није тако дете је видно узнемирено (Монтесори, 2003).

За другу тврдњу која гласи: „Подстичем ово дете да га учи принципима заједничког живота“, можемо уочити да је $p = 0,010$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Деца се у вртићу који ради по примењеном Монтесори програму благовремено и природно уче принципима заједничког живота који се заснивају на поштовању друге деце и заједничких предмета и активности које деле (Srpska Montessori Asocijacija, n.d.).

За трећу тврдњу која гласи: „Када дете избегава да се игра у пару разговарам са њим и подстичем га на игру укључујући вршњаке који се радо играју са овим дететом“, можемо уочити да је $p = 0,003$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Како деца постају старија, она развијају потребу за све више интеракције са вршњацима како би развила своје социјалне вештине. Развијање ових вештина може бити подстакнуто тако што ће се деци дозволити да раде заједно и да започну да разговарају о томе на чему раде како би завршила свој рад. Деци је потребно да их научимо како заједнички да раде и како да комуницирају са својим вршњацима, јер ће им то помоћи у развијању разумевања.

Деца уче кроз различите стилове, а на васпитачу је да зна када и да ли ће групне активности користити деци која похађају овај програм. Многе активности могу бити презентоване као индивидуалне, а касније као групне како би деца развијала њихово разумевање за садржаје активности. Деца могу да имају користи и из индивидуалних активности, али и из групних активности уколико им их васпитач презентује на добар начин. Васпитачи треба непрекидно да посматрају то што деца раде. Да ли деца успевају да заврше свој посао? Да ли самостално бирају начин рада? Да ли дете увек жели да ради у пару? Какви су социјални добици које дете остварује тако што ради у пару? (Lelei, 2015; Krnjaja i Miškeljin, 2006).

За четврту тврдњу која гласи: „Када дете избегава да активности ради у малим групама разговарам са њим и у зависности од узраста примењујем различите стратегије како би код детета подстакла/о саосећајност и просоцијалне активности“, можемо уочити да је $p=0,030$, што значи да постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника. Деца имају потребу да уче и да се друже истовремено, те се зато у Монтесори школи учење одвија у малим групама које се

формирају према интересовањима чиме се подстиче дискусија, размена мишљења, а тиме и разумевање градива. Тиме деца уче да раде заједно са другима, да поштују друге и да уче да са сваким могу наћи нешто заједничко. То је основа за превенцију насиља и развијање позитивних социјалних односа (Srpska Montessori Asociјacija, n.d.).

Табела 4 – Т-тест Подршка дејетју са сметњама у развоју у развијању самоконтрале и самойоуздања – резултатии йо васијйно-образовним йрујама

Тврдње	Програм	N	F	M	df	t	p
Тврдња 10	М	41	0,003	2,63	91	- 0,186	0,852
	Т	52		2,65	88,220		
Тврдња 13	М	41	0,005	2,66	91	- 0,140	0,889
	Т	52		2,67	88,330		
Тврдња 15	М	41	0,002	2,90	91	- 0,023	0,982
	Т	52		2,90	85,648		
Тврдња 7	М	41	3,488	2,88	91	0,910	0,355
	Т	52		2,81	90,707		

Увидом у Табелу 4 Суптест 4, *Подршка дејетју са сметњама у развоју у развијању самоконтрале и самойоуздања – резултатии йо васијйно-образовним йрујама*, констатујемо да код ни једне тврдње не постоје статистички значајне разлике у прилог група које су обухваћене примењеним Монџесори програмом у вртићу „Пчелица“ у Кикинди.

За прву тврдњу која гласи: „Вршим утицај на дете да га учи самоконтроли и стрпљењу“, можемо уочити да је $p = 0,852$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За другу тврдњу која гласи: „Подстичем ово дете да га поштује и када погреши, јер на тај начин грешке ће брже исправити“, можемо уочити да је $p = 0,889$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За трећу тврдњу која гласи: „Утичем на ово дете да вршњаку даје подршку, развијајући код њега самоувереност“, можемо уочити да је $p = 0,982$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За четврту тврдњу која гласи: „Својим утицајем на ово дете, само дете утиче на његово самопоуздање јер га подстиче да заврши започето и да има иницијативу и самостално размишља“, можемо уочити да је $p = 0,355$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

Табела 5 – *Т-тест* Поддршка дејшеу са смејњама у виду њомоћи од сџране родишеља и сџручне службе – резулџаџи њо васџијно-образовним ѓрујама

Тврдње	Програм	N	F	M	df	t	p
Тврдња 17	М	41	3,768	2,78	91	0,947	0,340
	Т	52		2,69	89,385		
Тврдња 18	М	41	4,174	2,71	91	0,782	0,419
	Т	52		2,62	90,517		

Увидом у табелу 5 Суптеста 5, *Поддршка дејшеу са смејњама у виду њомоћи од сџране родишеља и сџручне службе – резулџаџи њо васџијно-образовним ѓрујама*, констатујемо да код ни једне тврдње не постоје статистички значајне разлике у прилог група које су обухваћене примењеним Монтесори програмом у вртићу „Пчелица“ у Кикинди.

За прву тврдњу која гласи: „Уколико дете избегава вршњака/е са смејњама у развоју позивам родитеље на индивидуални разговор“, можемо уочити да је $p = 0,340$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

За другу тврдњу која гласи: „Уколико дете избегава вршњака/е са смејњама у развоју обавештавам стручну службу о овом проблему“, можемо уочити да је $p = 0,419$, што значи да не постоји статистички значајна разлика у одговорима испитаника.

5. Закључна разматрања

Циљ овог истраживања је био утврђивање постојања разлика у ефектима утицаја особина Монџесори васпитача на вршњачку подршку деце са тешкоћама у развоју, током периода транзиције, у односу на васпитаче који васпитно-образовни процес реализују на традиционалан начин (Модел „А“ и Модел „Б“). Закључак је да се особине Монџесори васпитача позитивно рефлектују на вршњачку подршку деце са сметњама у развоју.

ЛИТЕРАТУРА

- Jargović, N. (2007). *Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta*. <https://hrcak.srce.hr/file/122949>
- Kojić-Grandić, S., Majstorović, V. (2017). Koncept diskursa relacije otvorenog sistema, inkluzije i holističkog pristupa u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. *Norma*, 22(2), 183–195.
- Krnjaja, Ž. i Miškeljin, L. (2006). *Od učenja ka podučavanju*. Beograd: Laćarak, AM Graphic.
- Lelei, F. (2015). *Prednosti pojedinačnih, u paru i grupnih lekcija u dečjoj Montessori kući*. Master rad podnet za delimično ispunjenje uslova za diplomu Master nauka u Montessori obrazovanju. Univerzitet u Viskonsinu, River falls. Dostupno na: <file:///C:/Users/USER/AppData/Local/Temp/The%20Benefits%20of%20Individual%20Paired%20and%20Group%20Lessons%20in%20a%20Montessori%20Childrens%20House-2.pdf> Pristupljeno: 09.jula.2020. 12:50
- Lillard, P. P. (2016). *Montesori danas*. Beograd: Propolis Books.
- Markov, Z. (2020). *Priprema dece sa smetnjama u razvoju za polazak u školu – priručnik*. Kikinda: VŠSSOV u Kikindi.
- Mijailović, G. (2004). Vaspitač u Montessori pedagogiji. *Zbornik radova* 7, 10–18.
- Montesori, M. (2001). *Otkriće deteta*. Beograd: Čigojna štampa.
- Montesori, M. (2003). *Upijajući um*. Beograd: DN Centar.
- Pavlović-Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2017). *Kaleidoskop: osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Philipps, S. (1999). *Montesori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Skap.
- Pravilnik o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje. *Službeni glasnik RS*, br 74/18. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2018/74/4/reg> pristupljeno: 2. jula 2020, 14:30
- Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učniku. *Sl. glasnik RS*, br. 80/2018. <http://www.pravnoinformacionisistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2018/80/4/reg> pristupljeno 27. jula 2020, 08:56

- Радловић Чудрило, Д. и Костић, А. (2016). Ефекти примене елемената Монтезори програма у практичним животним и радним активностима деце предшколског узраста. *Зборник ВШССОВ*, XI/2016 (2), 131–150.
- Srpska Montessori Asociјacija, (n.d.). *Osnove Montessori pedagogije*. Dostupno na: www.montessoriasociјacija.org/pedagogija/osnove-montessori-pedagogije. Pristupljeno: 5. јула у 0:41
- Шкапик, И. (2020). *Ујицај васпийтача у вршићу који ради њо љримењеном Монтезори љрограму на љрихваћености деце са љешкоћама у развоју у љериоду љранзиције из вршића у школу*. Мастер рад. Кикинда: ВШССОВ у Кикинди.
- Vukobrat, A. (2016). Priprema dece sa teškoćama u razvoju za polazak u školu. „*Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: Izazovi i dileme*” (267–281). Zbornik radova sa nacionalnog naučnog skupa sa međunarodnim učešćem, održanog 25. marta 2016. godine na Fakultetu pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu, Jagodina.

Ivana Škapik, M.A.

THE INFLUENCE OF A MONTESSORI TEACHER'S CHARACTERISTICS ON PEER SUPPORT FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES DURING THE PERIOD OF TRANSITION FROM KINDERGARTEN TO SCHOOL

Summary

The goal of this research was to determine whether there are differences between the effects of a Montessori teacher's characteristics on peer support for children with developmental difficulties during the period of transition in comparison to preschool teachers practicing traditional methods (Model "A" and Model "B" kindergarten).

The research sample consisted of 41 children enrolled in the applied Montessori program in "Pčelica" kindergarten in Kikinda and 52 children who went to traditional kindergartens in several cities in Serbia.

For the purposes of this research, a questionnaire was constructed to evaluate the preschool teacher's influence on peer acceptance for children with developmental difficulties. The questionnaire consisted of 20 questions, divided into 5 subtests. The research results show that there are statistically significant differences in several items between respondents involved in the applied Montessori program in comparison to those involved in Model „A“ and Model „B“ educational programs. The conclusion is that the characteristics of a Montessori teacher have a positive effect on peer acceptance for children with developmental difficulties.

Key words: applied Montessori program, preschool-aged children, preschool teachers

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

СНАГА ЛЕПИХ РЕЧИ

(Зорица Томић, *Шта стварно желиш – Принципи холистичке комуникације*, Чигоја, Београд, 2018)

Зорица Томић је професор на Универзитету у Београду, културолог, социолог културе, публициста и колумниста. Бави се феноменом модерних медија и модерном комуникацијом. Објавила је многе књиге: *Разумевање и несјоразуми*, *Комуникација и јавност*, *Књига о ћушању*, *Мушки свеј*, *Комуниколоџија...*

Шта стварно желиш – Принципи холистичке комуникације је књига која говори о феномену комуникације као темељу на којем се успостављају, одржавају или прекидају односи. Унутрашњи дијалог о којем ауторка говори, важна је форма комуникације и представља пут ка самоосвешћењу, јер ако успемо да успоставимо добар однос са другима, комуникација може постати извор задовољства и радости.

Како унапредити своју комуникацију? Да ли уопште знамо шта желимо? Да ли имамо представу шта желимо од других? На ова и многа друга питања у вези са комуникацијом, дала је одговор Зорица Томић у овој књизи.

Полазећи од чињенице да сав наш живот представља општење са другима, долазимо до сазнања да, упркос развоју науке и технике, разговор нам је данас потребнији него икад.

Такође, полазимо од Аристотелове пропозиције да је човек друштвено биће, уз помоћ других комуницира било о пријатним или непријатним стварима. Човек је једино биће које користи језик за комуникацију и морамо да научимо како да га правилно користимо. Да би постао добар комуникатор, човек мора овладати речима. Да ли су добри комуникатори сви они који добро и вешто разговарају, односно воде дијалог, али нам падају на памет и вешти макијавелистички манипулатори. За старе Грке, говор подразумева казивање истине, тако се под правим дијалогом подразумева (у противном правога дијалога нема): поштовање саговорника и поштовање истине.

Комуникација је свеобразна и непрекидна, као што каже ауторка, и целог живота учимо комуникацију. Постоје различите врсте интерперсоналне комуникације: клишеизирана, потрага

за чињеницама, размена осећања, размена идеја и врхунска комуникација. У књизи *Шта стварно желиш – Принципи холистичке комуникације* наилазимо на објашњења различитих типова комуникације, уз навођење адекватних примера. Такође, књига обилује и причама из живота које нам показују пут ка успешној, односно неуспешној комуникацији.

У разговору може доћи до неспоразма, јер сваки човек „види свет из своје пећине“, каже Платон. И заиста је тако: свако од нас на различит начин доживљава свет око себе.

Успешна комуникација подразумева узајамну искреност и узајамну отвореност. Унутрашњи дијалог је веома битан. Ауторка истиче да је важан код који бирамо када хоћемо нешто да искажемо, како интерпретирамо неки контекст. Постоји и неслагање у комуницирању, али оно не сме бити узрок свађе и агресивног понашања.

Како стићи до другог и пустити другог до нас? Који избор речи треба да користимо? Морамо научити како да перципирамо друге људе, да се флексибилно оријентишемо према себи и другима. Одговори на ова питања налазе се у поднаслову „Моћ речи“. Знамо да постоје речи које на нас благотворно делују, улазе у дубину душе, могу да нам „истопе“ срце.

Огромна је моћ речи. Једна реч, изговорена на прави начин може да промени некоме живот, уверења. У једној од прича из књиге, ауторка помиње колико су речи важне описујући инсерт из филма Форест Гамп. Свакодневно, мајка своју љубав исказује свом физички и ментално оштећеном сину тако што га охрабрује речима: „Ти си посебан!“.

Да бисмо разумели друге, морамо поћи од себе. Свако од нас је јединствен и непоновљив. У савременом друштву (а знамо да је човек друштвено биће), човек комуницира на уштрб дубине садржаја комуникације. Добра комуникација је све само не прича о себи, она је фокусирана на слушаоца саговорника. Фиксирана на стварне вредности, фокусирана на занимљивост других, прихватање своје сопствене несавршености и признавање сопствених грешака. Добра комуникација подразумева да не нудимо савете ако их нико не тражи, као и моћ антиципације (сналажење у непријатној ситуацији). У књизи је ово описано као добитна комуникација, али постоји и „друга страна медаље“, а то је корозивна комуникација, којом се означавају „непримерене, неефикасне или једном речи ’лоше’ комуникације“ (стр. 213). Ауторка се определила за „корозивност“ уместо „токсичност“, јер је, према њеном мишљењу, код „токсичности“ штета усмерена на другог,

док „корозивност“ на прецизнији начин указује на оно што се дешава у комуникацији. Ово подразумева да има људи који комуницирају из свог корозивног потенцијала. То су особе које се руководе логиком задовољења сопствених интереса макар и на штету других. У крајњем исходу овакви људи на крају и сами осећају фрустрацију, немир и незадовољство. Корозивни људи не кваре комуникацију или расположење увек намерно. Они често нису свесни онога што чине, односно не схватају стварне размене у односу, чији је циљ узајамно задовољство у споразумевању и проналажење задовољавајућег решења за обе стране. Ауторка наглашава да особе са корозивним потенцијалом не морају да буду само део нашег пословног окружења, већ они могу да буду и чланови наше породице, пријатељи и партнери. Ако су оба саговорника „корозивци“, они за све остале учеснике у комуникацији представљају највећи извор стреса.

У делу књиге „Корозивна комуникација“ дати су савети како би требало поступати у таквој комуникацији, а то подразумева да треба одустати од идеје да се узврати истом мером, да треба одустати од било ког вида емоционалног одговора, јер се на такав начин минимализују ефекти лоше комуникације. Поред указивања на проблем корозивности у комуникацији, ауторка из мноштва сигнала који могу да представљају основу за типолошко разврставање корозивних типова, издваја следеће њене особине: себичлук, истеривање мака на конач, наметљивост, опањкавање, злопамћење, изврдавање.

Зорица Томић типолошки разврстава корозивне типове личности: јапајолог (неко ко непрестано прекида саговорника), контрол-фрик (неко ко контролише комуникацију и саговорника), баксуз (песимистички оријентисане особе – „емоционални вампири“), драматичар (особе које воле кризне ситуације), завидник (особе пуне беса и самомржње), паразит (лажови и преваранти), алпиниста (амбициозне, арогантне и безобзирне особе које не интересују туђа осећања), трачер (воле да преносе у поверењу „лоше вести“), социопата (имају потребу да повређују друге људе и да на њима опробавају своју моћ).

Стратегије отпора наведене су у истоименом поглављу. Шта треба да чинимо или не чинимо када имамо посла са корозивним људима? Неке од стратегија отпора јесу: постављање граница, избегавање конфликта, хладнокрвност, самоувереност, ефикасност, игнорисање егоцентрика, избегавање манипуланата...

У књизи се такође поставља питање „Зашто бити љубазан?“ и „Шта у ствари желиш? Ауторка сматра да су ове две ствари нераскидиве. „Људи желе најразличитије ствари, верујући да ће, након што

их добију или остваре, осетити задовољство. Још су стари Грци знали да је тежња ка постизању задовољства и избегавању бола оно што представља динамички принцип живота. Следство овоме, могло би да се каже да је и сврха комуникације – у крајњој линији – постизање задовољства.“ (стр. 255).

Како наводи Зорица Томић, добитна комбинација је да ако све проблеме решавамо позитивном интеракцијом, љубазношћу, нећемо се осећати повређено, што потврђује и народна пословица „Лепа реч и гвоздена врата отвара“. Љубазношћу се много више постиже, јер „љубазност омогућава стварање и одржавање друштвене равнотеже и пријатељских односа међу учесницима комуникације“ (стр. 262).

Књига Зорице Томић *Шта стварно желиш – Принципи холистичке комуникације* намењена је свима који су спремни за промене у својој комуникацији, свима онима који желе да побегну од својих устаљених образаца понашања и мишљења. Дијалогом можемо да упознамо не само друге већ и себе.

Књига је писана јасним језиком и стилем, интересантна за читање, пуна прича о искуствима других, изрека, а што је најважније, када се прочита изазива жељу за променом, јер почињемо да преиспитујемо себе и јавља се управо тај унутрашњи дијалог као важна форма комуникације.

Јулија Анђовић, с.и.е.ц.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ ЗА ДЕЦУ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

(Нада Јабланов, *Заиџрајмо весело – Народне ијре са њевањем*,
Креативни центар, Београд, 2009)

Књига *Заиџрајмо весело*, са поднасловом *Народне ијре са њевањем*, ауторке Наде Јабланов, представља наставак књиге истоимене ауторке *Народне њесме и ијре за децу, родијшеље, васијишаче и учијшеље*, која је објављена 2006. године, у издању Креативног центра.

Књига је намењена деци, родитељима, васпитачима и учитељима, а настала је у жељи да се најмлађима пренесе богатство изворне музичке баштине. Песме су пажљиво одабране по тонском опсегу, садржају и избору пратећих игара тако да одговарају способностима деце од најмлађе узрасне групе у вртићу, па до предшколаца и млађих основаца.

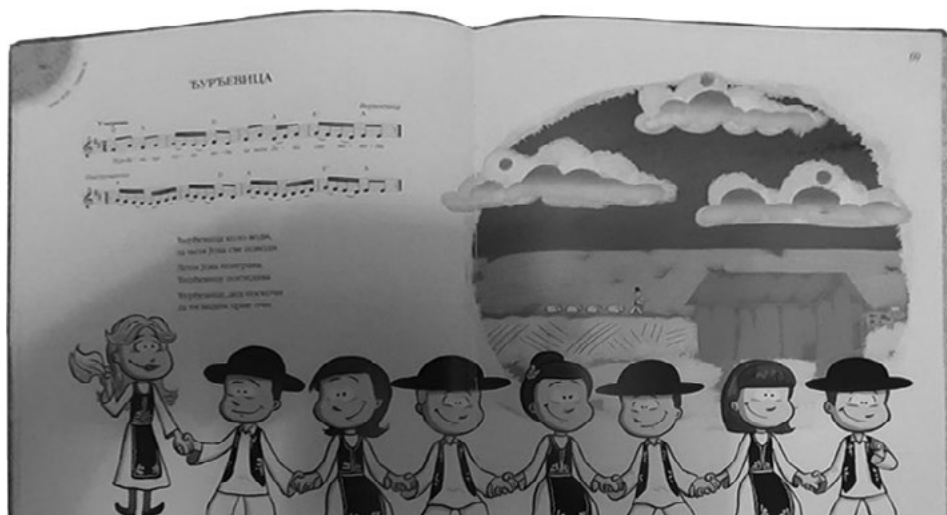
С обзиром на то да књига *Заиџрајмо весело* садржи нотне записе, текстове и описе корака за 55 дечјих народних песама и игара, можемо је сматрати драгоценом збирком народног музичког стваралаштва за децу.

Књига је подељена у два дела. Први део чине текстови и нотни записи 55 народних игара и песама (од 1. до 72. стране), а други део садржи описе корака, тј. начин играња ових игара (од 73. до 99. стране).

Слика 1 – Корице књиге *Заиџрајмо весело – Народне ијре са њевањем*

Начин на који су игре представљене читаоцу је веома јасан и прегледан. У самом врху стране је назив игре, а са стране је наведено име краја из којег игра потиче. Затим, следи нотни запис испод кога је дат текст. На горњим ивицама књиге обележене су стране које у другом делу књиге садрже описе ових игара, а преостали део стране испуњавају богате илустрације Марка Сомборца.

Слика 2 – Нотни запис са текстом и илустрацијом за игру „Ђурђевица“

Илустрације живе у симбиози са текстом, допуњавају га, тумаче и шаљиво коментаришу или позивају на размишљање. Ово није ни мало лак задатак, јер илустратор свој уметнички израз прилагођава захтевима текста, не одричући се притом свог манира и идеје.

Можемо рећи да је карикатуриста Марко Сомборац у потпуности одговорио на овај задатак, јер посебну драж збирци дају маштовите и духовите илустрације. Оне обједињују музичко, ликовно и плесно стваралаштво, чиме је остварен јединствени спој естетских, мисаоних и васпитних вредности.

У карикатурама Марка Сомборца можемо до детаља видети све елементе народног костима краја из којег потиче одређена игра. Исто тако, у његовим илустрацијама препознајемо животне ситуације које су биле у прошлости, а које постоје и данас али у мало другачијем облику. Наиме, ова врста хумора указује на потребу да се вредност из прошлости трансформише на начин прихватљив савременим малишанима. Тако се у карикатуралном приказу сјединила жеља за осавремењивањем традиције, што је и идеја књиге, са урбаним хумором Марка Сомборца. На пример, у песми „Дивна, Дивна“, дечак је

загледан у слику Дивне на монитору компјутера и не примећује заиста присутну, поред прозора, девојчицу Дивну. Тиме ова карикатура уједно указује и на проблематику савремених „болести“ зависности: компјутера, телевизора, телефона и сл. и носи поруку да данашња деца живе више у виртуелном него стварном свету.

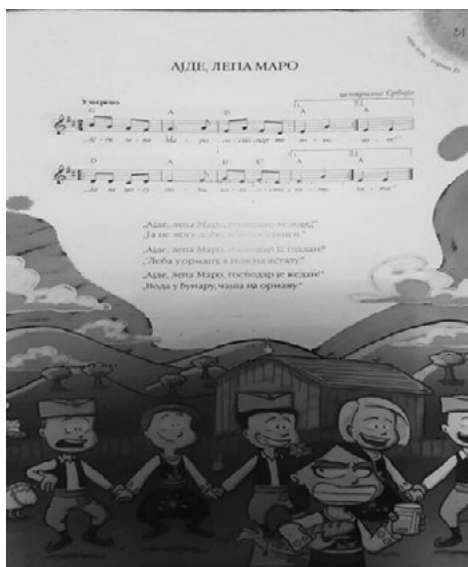
Слика 3 – Илустрација за песму „Дивна, Дивна“

Карикатуриста Марко Сомборац користи као инспирацију и актуелна збивања и преноси их вешто и скривено. То се најбоље види у илустрацији за песму „Еј Боже секо“, где је на тезги на пијаци написао текст да је акција и да се продаје генетски модификовано поврће.

Слика 4 – Нотни запис са текстом за игру „Еј Боже секо“

У илустрацијама овог чувеног карикатуристе можемо приметити и безброј малих, ситних детаља и створења која се на први поглед и не виде (на пример мишеви, рибице, жабе, мрави и друго), а које пажљивим посматрањем уводе читаоца у сасвим други свет, свет маште.

Слика 5 – Запис игре „Ајде, лепа Маро“

Слика 6 – Запис игре „Шетња“

Слика 7 – Запис игре „Седи Ћира“

У другом делу књиге дати су вербални описи игара чије основе налазимо још у записима игара чувених сестара Јанковић. Овакав вид објашњавања корака много је једноставнији и погоднији у односу

на кинетографске записе или лабанотацију, јер не изискује додатну едукацију васпитача.

Слика 8 – Прва страна другог дела књиге

У изради овог дела књиге учествовала сам са великим задовољством и један од разлога због којих сам се одлучила на овај корак јесте недовољна истраженост традиционалних дечјих игара у области етно-кореологије у савременим оквирима. Мада су етнокореолози и раније писали на тему дечјих игара и методике рада са децом, попут Љубице и Данице Јанковић, Јелене Допуђе и Милице Илијин, данас ипак не постоји званичан уџбеник или приручник, који би могао да помогне и усмери васпитача / уметничког руководиоца у раду са децом.

Описи игра структурисани су на следећи начин: Испод назива игре записан је темпо у којем се игра изводи (умерено, весело, живо и слично), а затим су наведене странице на којима се налазе нотни запис и текст за игру.

Описани кораци су поједностављени и прилагођени узрасту деце, али засновани на изворном фолклору.

Осим записа корака, у овом делу књиге налазе се информације у виду напомене везане за одређену игру као што су:

- други називи за игру (на пример игра „Ја посејах лубенице“ позната је под именима „Пљускавац“ и „Пљескавица“, или за игру „Ерско коло“ коју због специфичног начина играња тј. 16 корака улево, зовемо и „У шеснаест“ или „Ја брдом“);

- облик играња (отворено, затворено коло, паровна игра и слично);
- почетни став играча (полудесно, ка центру и слично);
- прилике за игру или обичај у оквиру којег је игра била извођена (на пример у игри „Девојачко коло“ наводи се да се ова игра најчешће повезује са свадбеним ритуалом јер се играла на поласку из родитељске куће);
- детаљније појасни корак (на пример у игри „Шетња“ при кораку са малим поскоком, пета се одиже од земље, али не и прсти или у игри „Келеруј“, где се наводи да се при извођењу трперења води рачуна да колена буду мекана тј. опуштена);
- предлози сценског приказа игре (као у играма: „Чија ли је тараба“ и „Сељанчица“);
- предлози завршетка игре (на пример у игри „Заврзлама“ да пре последњег такта играчи праве паузу у трајању једног откуцаја, уз узвик „Е па шта“);
- остале напомене (на пример напомена о постојању неслагања играчке и музичке целине, тзв. хетероритмије у играма „Разгранала грана јоргована“, „Ој Цоко, Цоко, „Оро се вије“ и друге игре).

Као што је већ наведено, књига *Заиџрајмо весело* садржи и аудио-визуелне елементе. Наиме, текстове и нотне записе прати дупли ЦД са свим песмама, а посебну вредност књизи даје ДВД, који представља видео странице ове књиге. Намера аутора је да, увођењем новог медија, на визуелан начин покаже кораке описане на штампаним странама. Тиме је он и приручник помоћу којег се на лак и једноставан начин могу научити кораци фолклорних игара наших крајева. ДВД садржи и основне напомене о колу, облицима играња (у полукругу, кругу и друго), правилном држању руку и тела и начином уласка у коло, као и приказе игара које изводе дечји ансамбли.

С обзиром на то да су књиге ове садржине данас права реткост, збирка *Заиџрајмо весело* је драгоцен бисер из ђердана дечјег, народног, музичког и фолклорног стваралаштва.

Тоналитети у нотним записима песама и игара у потпуности одговарају степену развоју гласа деце предшколског узраста и као такви су веома значајни, јер се у литератури која се бави овом тематиком они углавном преписују из других извора предвиђених за зрелије, тј. формиране гласове.

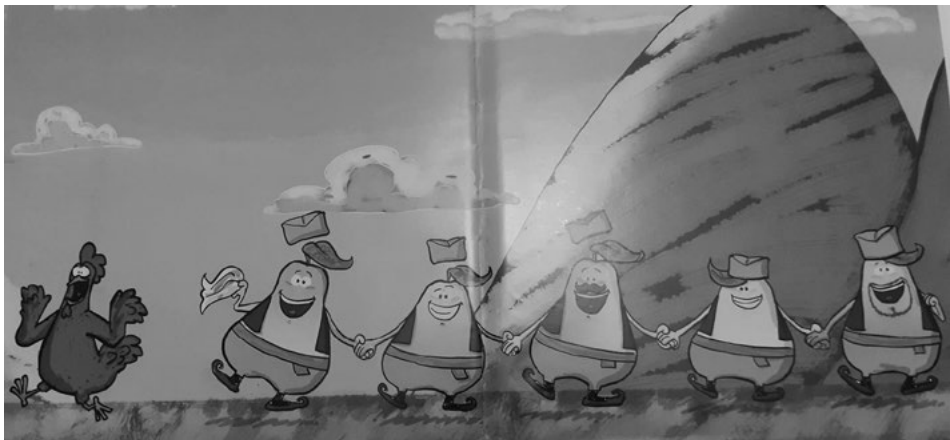
Исто тако, важно је напоменути да су аранжманска решења веома добро осмишљена, а хармонија лепо и складно уклопљена. То се, пре

свега, односи на структуру и избор инструмената с обзиром на крај из кога потиче песма, па тако у војвођанским песмама чујемо гласније самицу и гајде, у црногорским гусле, а у шумадијским фрулу и хармонику.

Од посебног су значајадва ДВД-а са снимцима песама јер ће ове игре моћи да користе као музичку подлогу васпитачи који немају развијене музичке компетенције и нису музички писмени.

Међутим, мишљења сам да је књижи неопходно придодати и методички део који би могао да помогне и усмери васпитаче / уметничке руководиоце у раду са децом. Тиме би ова збирка постала званичан уџбеник или приручник који би садржао основне смернице у процесима савладавања дечјих традиционалних игара на конструктиван, креативан и маштовит начин. Не заборавимо, игра је основни вид забаве, али и учења за децу предшколског узраста и она има веома важну улогу у целокупном развоју детета. Дечје игре, као битан сегмент дечјег фолклора, омогућавају нам да децу видимо као активне и неизоставне учеснике у процесу очувања културног наслеђа. Због тога је неопходно да дечје традиционално стваралаштво осмишљено и организовано чувамо и оживљавамо помоћу књижа, семинара, школа, фотографија и музејске грађе.

Збирка *Заиїрајмо весело* представља скроман, али значајан прилог настојањима да се наша културна баштина пренесе на даља покољења и тиме очувају вредности изворног народног стваралаштва. Препоручила бих је родитељима, васпитачима и свима онима који схватају колико је важно и на време увести дете у свет изворног народног стваралаштва, на забаван и креативан начин.

Слика 9 – Илустрација за игру „Леле дуње Ранке“

Марина Илин

УПУТСТВО ЗА САРАДНИКЕ

Зборник ВШССОВ објављује изворне радове из свих области истраживања друштвених и хуманистичких наука. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени, као ни они који не задовољавају научне критеријуме Уредништва.

У *Зборнику ВШССОВ* публикују се радови обима једног ауторског табака (ауторски табак има 30.000 знакова, укључујући и размак између знака, сажетак, резиме и литературу). Изузетно од овога може се одступити у договору са Уредништвом.

Зборник ВШССОВ садржи рубрике: *Истраживања, Студије и чланци, Оцене и прикази*.

Сви текстови треба да буду куцани фонтом Times New Roman, величина слова 12, проред 1,5.

Текстови писани на српском језику, екавским или ијекавским наречјем, треба да буду писани ћирилицом. Страна имена аутора која се спомињу у тексту треба да буду транскрибована и исписана ћирилицом, а приликом првог помена, треба да буду написана у загради оригиналним језиком и писмом. Презимена аутора у заградама, приликом харвардског начина навођења, такође треба да буду написана на језику и писму на којима је изворник. Поједине речи и изрази могу бити, из научно-стручних потреба, писани на оригиналном језику и писму. Сви цитати на српском језику треба да буду писани ћирилицом.

Рад треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Зборнику радова ВШССОВ* се примењује *Правоиис срјскоја језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурце (Матица српска: Нови Сад 1993) и текстови треба да буду писани у складу с њиме. Рукопис понуђен за штампу (за рубрике *Истраживања, Студије и чланци*) треба да има следеће елементе: име и презиме аутора, наслов рада, сажетак, кључне речи, текст рада, резиме на енглеском језику (укључујући и наслов рада) и научни апарат (редоследом којим су овде наведени). Сажетак и кључне речи могу да се пошаљу на српском језику, пошто Уредништво има могућност да обезбеди превод сажетка на енглески језик.

Заглавље:

1. Титула аутора, име и презиме аутора, установа у којој је аутор запослен и контакт (е-адреса), на почетку рада у левом блоку;

2. Наслов рада – пише се на средини, великим словима (фонт 12) и болдом. Поднаслови се пишу на средини, малим словима и болдом и нумеришу се арапским бројевима. Уколико у поднаслову има више целина, оне се такође означавају арапским бројевима (нпр. 1.1., 1.1.1., итд.).

Сажетак (начин писања: САЖЕТАК:) (фонт 10) би требало да садржи прецизно одређене спознајне и интерпретативне циљеве рада, сажето дефинисане поступке и методе и резултате рада. Сажетак не треба да буде дужи од 900 знакова с размацама (100 до 250 речи) и не би требало да премаши 10% дужине текста рада.

После сажетка следе кључне речи (начин писања: КЉУЧНЕ РЕЧИ:) (фонт 10). У кључним речима, којих не би требало да буде више од десет, треба указати на главне проблеме истраживања.

Извори се цитирају или наводе у тексту, у округлим заградама, на следећи начин: презиме аутора књиге или рада и година издања – нпр. (Радовановић, 1986); ако се жели упутити на одређену страницу – нпр. (Радовановић, 1986: 58); ако има више аутора са истим презименом – (Ивић, П. 1998: 89) (Ивић, М. 1970: 45); ако аутор има више радова из исте године – нпр. (Бугарски, 1996а) (Бугарски, 1996б).

У фуснотама дају се само коментари аутора.

Литература (библиографија, извори) наводи се по азбучном реду на следећи начин:

Бугарски, Р. (1996а). *Језици*. Нови Сад: Матица српска.

Бугарски, Р. (1996б). *Писмо*. Нови Сад: Матица српска.

Ивић, М. (1970). „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици са везником да“. *Зборник за филолозију и лингвистику*, XIII/1: 43–53.

Ивић, П. (1998). *Прејед историје српскохрватској језика. Целокујна дела. VIII*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижевна заједница Новог Сада.

Радовановић, М. (1986). *Социolingвистика*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада. Дневник.

Текстови доступни on-line у попису литературе се наводе на следећи начин:

Монографске публикације: Презиме и име аутора, наслов у курзиву (италику), интернет адреса с које је текст преузет, датум преузимања.

Пример: Stephens, James. *Irish Fairy Tales*. <<http://www.surlalune-fairyrels.com/books/ireland/jamesstephens.html>> 2. 9. 2010.

Периодична публикација: Име и презиме аутора, наслов текста под наводима, наслов периодичне публикације курсивом (италиком), број и датум публикације (само ако није садржана у интернет адреси), интернет адреса, датум преузимања.

Пример: Орачић, Зорана. „Одрастање у multikulturalnim sredinama у srpskoj književnosti за decу і mlade“. *Detinjstvo* <http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Detinjstvo/XXXV_4/index_html?stdlang=ba_rs> 2. 9. 2010.

Радове треба доставити Уредништву (tamaragrujic77@gmail.com; tanjabrkljas@gmail.com), у електронској форми и одштапане (идентичне електронској верзији). Уредништво задржава право да прилагођава рад општим правилима уређивања *Зборника* и стандардима српског језика.

Сви радови у *Зборнику ВШССОВ* подлежу рецензирању стручњака из надлежне области.

Сви рукописи приспели на време који се уклапају у предвиђен обим и припремљени су у складу с *Уйуйсївом*, биће штампани у *Зборнику ВШССОВ*.

Уредништво *Зборника ВШССОВ*

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XIII, број 2.

Кикинда 2018.

Главни и одговорни уредник

др Тамара Грујић, проф.

Уредништво

Проф. др Милица Андевски (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Радмила Живковић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), доц. др Јелена Гајић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), проф. др Оља Арсенијевић (Факултет за менаџмент у Сремским Карловцима, Универзитет „Унион – Никола Тесла“ у Београду), др Загорка Марков, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Весна Марјановић, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), Тања Бркљач, мастер (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди).

Уредништво из иностранства

Проф. др Михај Радан (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Михаела Радучеа (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Митја Крајнчан (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Марчела Багистић Зорец (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Роби Крофлић (Филозофски факултет, Одсек за педагогију и андрагогију, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Арјана Миљак (Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска), др Дејан Михајловић (Технолошки институте Монтереј, Сиудад, Мехицо), проф. др Зоран Трпучеа, декан (Факултет за менаџмент ресурса ЦКМ, Свеучилиште „Херцеговина“, Мостар, БиХ), доц. др Жељко Пожега (Економски факултет, Осиек, Хрватска), проф. др Весна Бедековић, декан (Висока школа за менаџмент и туризам, Вировитица, Хрватска), проф. др Габор Боднар (Катедра за музикологију, Филозофски факултет, Универзитет „Етвош Лоранд“, Будимпешта, Мађарска), проф. др Александар Федоров, проректор (Државни педагошки институт „Антон Чехов“, Таганрог, Русија), проф. др Ала Белусова, шеф Катедре за психологију образовања (Факултет за педагогију и практичну психологију, Јужни државни универзитет, Ростов, Русија), проф. др Јон Думитру, шеф Катедре за педагогију (Факултет за социологију и психологију, Западни универзитет, Темишвар, Румунија).

Издавач

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Светосавска 57, 23300 Кикинда
vsssov@vaspitacka.edu.rs
www.vaspitacka.edu.rs

За издавача

Др Зоран Мијић, директор

Превод

Тања Бркљач, мастер

Прелом

Јелена Панић

Штампа

ЈП „Службени гласник“, Београд

Лектура и коректура

др Тамара Грујић, проф.

Корице

Миомирка Меланк

Фотографија на корицама

Владимир Сретеновић

Тираж

100 примерака

Уредништво не заступа ставове аутора чије текстове објављује.

Сва ауторска права задржана. Забрањено је свако неовлашћено умножавање, фотокопирање или репродукција делова текста.

Рецензенти:

Проф. др Даница Васиљевић-Продановић

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет
у Београду

Проф. др Милица Андевски

Филозофски факултет, Универзитет у Новом саду, Одсек: Педагогија

Др Бојан Милошевић, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом
Саду

Др Зоран Мијић, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

Др Ангела Месарош-Живков, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

Др Загорка Марков, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

Др Данијела Радловић Чубрило, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

Др Тамара Грујић, проф.

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

371.3(082)

ЗБОРНИК радова Високе школе струковних студија за
образовање васпитача / главни и одговорни уредник Тамара
Грујић. - 2008 - . - Кикинда : ВШССОВ, 2009 - . 24 cm

Два пута годишње. - Наставак публикације : Зборник
радова ВШОВ "Зора Крцалић Зага"

ISSN 2217-5725

COBISS.SR-ID 263951879

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

ISSN 2217-5725